לו נתתם אור דרם אלוה על הגלה - עזרנו להקלה וכפרת ישראל

אור חיים

(ד) ראה מה שכתבתי בפרק ראשון מברכות אות ל"ב. ומה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה שם, שהוא מפני שהיה מתפלל בעמידה, ולא בישיבה כמו שאר הרבים, ולכן לא הרגיש בהם. ולי נראה, שהיה מתפלל בישיבה, אלא שהיה מכוון לבו אל הקב"ה, ולא הרגיש בהם. ומה שכתב הרמב"ם, שהיה מתפלל בעמידה, הוא מפני שהיה מתפלל בכל כחו

הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ: י וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים חֵילִיךְ נֹחַ: י וְאוֹלִיד נֹחַ תְּלָתָא בְנִין

לקט בהיר

ולא פירשו שהרי נמנקה בנמיוטת קשות (ג"א): כז) כמילו אמר הלך גם, ואין חילוק ביניהם, אלא שזה נקרא לשון קל לפי שהלמ"ד רפה ואין בו דגוש, התהלך הוא לשון כבד מפני הדגוש שבלמ"ד (מ"ד): כח) פי' כדי שלא יקשה לך מפסוק התהלך לפני והיה ממיט וכן רבים שמיו לשון עבר, ע"כ אמר שזה משפטו של לשון כבד שבאותו משקל עצמו יכול להיות עבר ליחיד בספר, וגם יכול להיות עתיד ליחיד טכם בלוי, ולריך אתה לפומרו כל אחד לפי הענין, ומביא על זה ראיות (מ"ד): כט) פי' אפילו בלא וא"ו אי אתה יכול לומר לשון עתיד, שאין שייך כאן הווי, כי שלמה המלך ע"ה ביקש מהקב"ה שאם יבא אדם להתפלל בבית המקדש שבנה יתקבל תפלתו, ובהכרח לומר שהיתה לשון עבר בלא וווי והוא"ו מהפכו לעתיד בלא וווי, כי כן משפט הוא"ו להפך, ופשוט הוא שגם וא"ו של מיבא „ובא" לריך להיות מיבא בא מן עבר לעתיד, שאל"כ אלא יאמר בא והתפלל אז פעולת הוא"ו להוסיף ולא להפך, כלומר כבר בא וגם כבר התפלל (ג"א):

אור החיים

י. ויולד נח וגו'. קשה א' למה הולרך לחזור פעם ב' לומר ויולד והלא כתבו בפרשה הקודמת. ב' למה הולרך להזכיר שם נח ולא סמך על הזכרתו בסמוך. ג', למה הולרך לומר לירוף השבועה שלשה. ד', לא היה לריך לומר בניה הלא מאומרו ויולד הדבר מובן כי הבנים בניו. ה' למה כתב ג' אחין. אלא הכוונה היא להיות שאמר הכתוב אלה תולדות נח וגו' להודיע מה שפירשנו בו שהכתוב מסדר כל פרטי מעשיו הטובים אשר מלדם מלא נח חן בעיני ה' אם לא היה מחזר הכתוב לומר ויולד נח וגו' הבא הסברא לומר כי בא לפסול ג' הבנים לגד שאין לו בהם שבח ולא זכות מהם") ודבר זה יהיה בא' מב' סיבות או לגד שהיו ג"מ רשעים") או לגד שלא עשאם נח לשם מלוה אשר על כן חזר הכתוב וכתבם בסדר תולדותיו הטובים כי גם את זה עשה לגד לדקותו לקיים מלות בוראו. ומלאתי במדרש שאמר (ילקוט בראשית מ"ג) וזה לשונם הבחכל נח שהם מכעיסים להקב"ה אמר מה לי להשחדל בפריה ורביה עד ת"ק שנה אמר ימות הרשע בלא בנים וה' אמר פרו ורבו מיד נזקק לפריה ורביה, הרי כי הולדים לגד קיום המין לבד. ורלאיתי לדקדק הכתוב לדברי המדרש על זה הדרך את האלהים התהלך נח פירוש שראה שהיה קרוב ללכת בדרך כל האדם") לזה תיקן נשא ויולד ג' בנים. או על זה הדרך") את האלהים פירוש לשון דייטות הלך בבחינת הדין וראה שיענש אם לא יקיים מלות פריה ורביה ולזה ויולד וגו'. עוד ולא על פי דבריהם ז"ל (ב"ר כ"ו) שנחכוון שיהיה הבכור עדיין לא הגיע לעונש בן מאה שנה, כפי זה יהא אומרו את האלהים שפט בדין שיהיו פטורים בניו כפי הדין ואז ילדם שלא יענשו בהגיע המבול כי עדיין אינם בני עונשים. ועתה שהולרך להזכיר שמו פעם אחר פעם לדבריהו ידע על נכון כי יכוון לומר שהוליד מנוחה של ג' בנים במה שנתחכם להולידם בסדר זה שלא יהיו בני עונשין בבא המבול, ועוד אחר הראמת לא מלבד שלא היו בני עונש אף על פי כן לריכים היו לזכות האב") ובאמלעותו נמלטו,

אור בהיר

יד) אין הפירוש שבא לפסול אותם לומר שהיו רשעים, אלא הפירוש שבא לפסול מתם זכות שהוליד בניה. כלומר, שאין נחשב לנח בין מעשיו הטובים דבר זה שהוליד בניה. טו) ואם כן אינם שבח לנח, שמובא היה שלא היו. טז) כלומר, נזכר מיום הריתה המרומז בחיבת אלקים. יז) ולפי ג' דרכים הראשונים הללו מיושב רק קושי' הא', אבל לדרך הג' מיושב כל הדקדוקים. יח) וכ'

יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת יָפֶת: יא וְאִתְחַבְּלַת אַרְעָא קֳדָם יְיָ וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין: יא וַתִּשָּׁחֵת אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא

רש"י

(יא) **ותשחת.** לשון ערוה וע"ל, (ערוה כי השמיה כל בשר את דרכו[1]) וע"ל) כמו (דברים ד' מ"ז) פן תשחיתון (סנהד' נ"ז): **ותמלא הארץ חמס.** גזל[2]), כוותתו שהיא ערוה שאמר והנה נשחתה כי השמיה כל בשר את דרכו, כי שם בא לתת מעם על קץ כל בשר, שאם בהולים מטלו למה יתבדו קטנים שאינם יכולים לסטוא, והדלקמן מגדלמוקיא וכו' (רא"ם), ובה מיושב ג"כ למה לא אמר וירא אלקים את הממם, שאם הגחלים מטלו למה יתבדו הגנזלים (אחה"ח): לא) מז"ל אמרו (ב"ק ס"ב.) גזלן לא יהיב דמי

לקט בהיר

ל) חה ערוה לדמיב דרך בבר בעלמה (רש"י בסבהד'), ובבהה זה הכתוב בעלמו מפרש פן תשחיתון ובשיתם לכם פסל וכו', ולפי שאמר לשון השיך בשחיתם בהכרח שכוונתו לשמיה, כי אחה מהם תולים, ואין לומר שגילה הכתוב

אור החיים

ולא ולמד מכל קטני דור המבול שלא היו בני עונש ואף על פי כן נאבדו יחד. ועיין מה שכתבתי בפסוק (לקמן ז' א') כי אותך ראיתי לדיק לפני. והם ילד לכם אביהם עובה נח מאויבי נפשם משחיתי עולם, ולא לכם לבד הולד תולדה זו אלא גם לג' נשיהם הרמוזים בג' אחין, וכן הוא אומר וג' נשי בניו שם כם ויפתו. ועתה שהולרך לומר ג' בניה יתבאר על דרך מה שאמרו בסנהדרין דף ס"ט וזה לשונם חדש דקרא קא חשיב להו דרך חכמתה דכתיב (כ' ל"ב) ויהי נח בן ת"ק שנה ויולד את שם וגו' וכתיב (י"א י') אלה תולדות שם שם בן מאה שנה ויולד וגו' שנתים אחר המבול בר ק"ב שנה הוא אלא דרך חכמתה קא חשיב להו ע"כ. וכפי זה נתחכם בכתוב לומר שלשה בניה להפסיק בין זכרון הגילה לסידורם שאם היה אומר ויולד את שם וגו' היה בנשמע כי דרך לידתם חשיב לא כן מאומרו ויולד ג' בניה הרי גמר הודעת הלידה ואחר כך בא בכתוב לסדרם בסדר אשר ראוים להיות נסדרים בסדר חכמתן") :

יא. ותשחת הארץ וגו'. כל הכתוב לא היה לריך לאומרו כי בבר כתב בפרשה הקודמת (פסוק ה') וירא ה' כי רבה ורבים בלדקו מאליו (כ"ח): **התהלך.** לשון עבר"), חבו שמושו של לשון*, בלשון בבד משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד"), קוס התהלך (י"ג י"ז) להבא, בחבלך נא לשעבר, בחפלל בעד עבדיך (מ"א ח' נ' ר"מ) להבא, ובא ובחפלל אל הבית הזה (מ"א ח' מ"ב) לשון עבר"), אלא שהוא"ו שבראשו הופכו להבא:

שיטי נטיותות • של למיד - של חיא.

ל) אם אמר לדרכו, אינו מובן, כי אם בא לתת טעם על קץ כל בשר, אם בחלים בטלו למה יתבדו קטנים שאינם יכולים לסטוא, והדלקמן מגדלמוקיא וכו' (רא"ם), ובה מיושב ג"כ למה לא אמר וירא אלקים את הממם, שאם הגחלים מטלו למה יתבדו הגנזלים (אחה"ח): לא) מז"ל אמרו (ב"ק ס"ב.) גזלן לא יהיב דמי

אור החיים

ולא ולמד מכל קטני דור המבול שלא היו בני עונש ואף על פי כן נאבדו יחד. ועיין מה שכתבתי בפסוק (לקמן ז' א') כי אותך ראיתי לדיק לפני. והם ילד לכם אביהם עובה נח מאויבי נפשם משחיתי עולם, ולא לכם לבד הולד תולדה זו אלא גם לג' נשיהם הרמוזים בג' אחין, וכן הוא אומר וג' נשי בניו שם כם ויפתו. ועתה שהולרך לומר ג' בניה יתבאר על דרך מה שאמרו בסנהדרין דף ס"ט וזה לשונם חדש דקרא קא חשיב להו דרך חכמתה דכתיב (כ' ל"ב) ויהי נח בן ת"ק שנה ויולד את שם וגו' וכתיב (י"א י') אלה תולדות שם שם בן מאה שנה ויולד וגו' שנתים אחר המבול בר ק"ב שנה הוא אלא דרך חכמתה קא חשיב להו ע"כ. וכפי זה נתחכם בכתוב לומר שלשה בניה להפסיק בין זכרון הגילה לסידורם שאם היה אומר ויולד את שם וגו' היה בנשמע כי דרך לידתם חשיב לא כן מאומרו ויולד ג' בניה הרי גמר הודעת הלידה ואחר כך בא בכתוב לסדרם בסדר אשר ראוים להיות נסדרים בסדר חכמתן") :

יא. ותשחת הארץ וגו'. כל הכתוב לא היה לריך לאומרו כי בבר כתב בפרשה הקודמת (פסוק ה') וירא ה' כי רבה ורבים בלדקו מאליו (כ"ח): **התהלך.** לשון עבר"), חבו שמושו של לשון*, בלשון בבד משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד"), קוס התהלך (י"ג י"ז) להבא, בחבלך נא לשעבר, בחפלל בעד עבדיך (מ"א ח' נ' ר"מ) להבא, ובא ובחפלל אל הבית הזה (מ"א ח' מ"ב) לשון עבר"), אלא שהוא"ו שבראשו הופכו להבא:

אור בהיר

בבר מאומרו ויולד נח, שהוליד לבם נייחה ברוחניות וגשמיות. יט) הגם שבפ' בראשית אמר ויולד נח את שם חם וגו', מאחר שגילה הכתוב כאן שאין זה סדר לידתם, אין קפידא. כ) ותשחת הארץ ותמלא הארץ. כא) היכן הוא שלא לפני אלקים, אלא לית אחר פנוי מניה. כב) פי' בשיבה לחטוא, אז יקבול המשחית. כג) ויהיה פי' לפני האלקים קודם המשפט.

הָאָרֶץ חָמָס: יב וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ
וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר

יב וְחַזָּא יְיָ יָת אַרְעָא וְהָא
אִתְחַבְּלַת אֲרֵי חַבִּילוּ כָּל בִּסְרָא
אֶגֶשׁ יָת אָרְחֵהּ עַל אַרְעָא:

לקט בהיר

ממנן יהיב דמי, מה דוקא בלשון מו"ל אבל בלשון הכתוב אין מילוק (תוס') ודבר זה אמי לש"י לאשמעינן שגזלו בלי לשלם (רא"ם): לב) מדלא אמר כל אדם (ב"ר כ"ח ח'), והנה סוף פ' ברשעים בפסוק מאדם ועד בהמה מביא רש"י בדרך כ' דעת מ"ד בפנהד' שהכל ענרש בשביל האדם וכו', ולפי למימרא שרק האדם חטא, אלא מאמר שבהמה לאו בא שתשין היא הולך חנא זה לגרף שאם אין אדם אין לוכך בבהמה,

אור החיים

בארץ ככוונה שגם גוף בארץ לד הפעלת החטאים חקולל חלקחם בארץ כי ישכיבו בה בחיעוב כעולר ממעשיהם. ולומרו וחמלא בארץ מן הרצוי כיה לחקדים בסיבה[יד]) ולחר כך כמאבד שבוא ולירח כמשחית, אלא נחכון לבודיע יוחר מהקדום. חמס פירוש חמס הוא כללות הרשע בו גזל בו גילוי עריות בו שפיכות דמים בו עבודה זרה וכמו שהוכיחו רז"ל (ב"ר ל"ח) מהכתובים ועש"ה. והגם שמדמו יחבארך לבויות בושא מון עד עם בא דבר משפט הדור הבוא גדל עוטם מגשוא במידה בושא מון על דרך אומרו קיף (ד' י"ג) גדול עוני מנשוא. או יאמר ותשחת בארץ הם מעשיהם הרעים[טו]) ומלד זה נחמלאה בארץ מקטרגים המלוחסים בשם חמס, והוא שבחדיע הבחוב לנח באומרו קץ כל בשר בא לפני פירוש אותם המקטרגים שנבראו מיושבי הארץ שנקרא קץ כמו שמפורש בדברי הזוהר (ח"א ס"ג) בא לפני ונאבל למהר לאבדם. ובעם הודעת כל הבחובים הוא לומר כי אולת זה היה ב' מחריב אפו זמן מה, והגם שאמר בפרשה הקודמת (פסוק ז') ויאמר ה' אמחה את האדם וגו' עם כל זה יחסן ה' על הרעה והיה מחריב אפו

בד) שהוא הגזל והחמס. בה) של ותשחת הארץ. בו) ופי' ותשחת הארץ יושבי הארץ. ולפי דרך זה יהיה קודם הפיבה ואח"כ החטוב, גם יהיה מדייק אומרו קץ כל בשר בא לפני כפתור ופרח. בז) הגם שיבנו מינה לפני האלקים, אבל ורוח אלקים וגו' ויאמר אלקים וגו' עדיין קשה. בח) וגם זה ראיה שאחתם גזר דינם, שבפרשה הקודמת אמר עם הרחמים, זה פירון שעדיין לא נתפסקה לדין, ואם כן יש הקשה שאמר מדת הרחמים ומעבב גזר דינם הגם שעדיה, ואלו אמר עם הדין זה פירון שאין עוד רחמים, ואין הקשה. בט) ואם כן כל שכן שצריך לשלם. ל) פי' לא מצד ירחת שמים, אלא רצו להראות שהם ישרים בהתנהגת הטבעם ואין לחזמין אותם לדין. לא) בין במיתה בין לשלם. לב) ואם כן גם בטלה ושיו משלם דינו כו. לג) מה שאין כן שכר שכיר זמנו לאחר, וכיון שעניו לשלם ולא שיבם הרי גזל, חה המילוק שבין ישראל לגוי גם, שאצל ישראל הענין הוא מה שיש אצלו

(3)

יג וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ קֵצָא דְכָל בִּסְרָא
עָלַת לְקֳדָמַי אֲרֵי אִתְמְלִיאַת
אַרְעָא חֲמוֹפִין מִן קֳדָם
עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא וְהָא אֲנָא

אֶת־דַּרְכָּם עַל־הָאָרֶץ: ס יד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי
כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי

רש"י

מקקין לשחין מין (ב"ר כ"ה ח'):[יג] קץ כל בשר. כל מקום שאחר מולא זנות (ובע"ח) אמדרלמוסיא[יא]) באה לעולם וכורגת טובים ורעים (ב"ר כ"ו ה'):[יד] כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם אלא על

בחמס (רא"ם), עוד מפרש מה הקושיא אם הגזל אייב למה יענש הגזל (אזה"ת), ועוד מי אפשר שנחמלא אלמחת כלאחת ולמה יחמתו כלאחת (לבש), ועל זה מרץ שב' דברים נאמרו כאן, ועל כל אחד צריך טעם, מה שאמר „קץ" שנחתם הגזר דין ואין להחמתן עוד אמר הטעם כי מלאה הארץ חמס לא נחתם גזר דינם אלא אמוס גזל, ועל מה שאמר כל בשר בלתי מבחין אמר הטעם כי הבחים כל בשר שהוא זנות והוא המביא אמדרלמוסיא ואין מבחין (רא"ם). ומה שאמר „מוביים" פי' שלא נחמלאה אלמחת ונלא עיקר ריחפא לא היו נענשים כל כך (יפ"ת), והגר"א כתב אפילו צדיקים גמורים אם הם נלוחפא עם

אור החיים

היו מוטלים פחות משוה פרוטה[יב]) ובהלכות הלוואות לא היו דנים על פחות משוה פרוטה אם חייב לו בשיטעון פרעחי או יש לך כנגדו ודבר זה אינו בגדר מלוה גזולה שיחחייב מיחה שיאמר שבור הייחי שאין לך בידי כלום. עוד אחשר לומר שיכולין לטעון בחורת מחנה בא לידם לטעום לקנות ממנו:

יג. ויאמר אלהים וגו' כי מלאה הארץ חמס וגו'. ואם חאמר בשלמא אם נפרש אומרו חמס כמו שאמרו מרבוחינו (ב"ר ל"ח) שהוא עבודה זרה וגילוי עריות וכו' יש טעם בדבר[יג]) אבל לאחומר שהוא חמס ממש שהוא הגזל למה נענשו הבגזלים בגחלים. הגם שיש לומר שכולן היו גחלין כל אחד כפי שיש יכלתו ממושלל וכגלת.

אור בהיר

ממון מבירו, ואם כן אין נפקא מינה האיך בא לידו, אלא הנפקא מינה שפחות משוה פרוטה לא נקרא ממון, מה שאין כן בני נח אין הענין הממון, ואין נפקא מינה פחות משוה פרוטה או יחמר, אלא כל הענין שעשה איסור במה שגזל, ואם כן דוקא שבא לידו בהיסור, או שבא זמנו לשלם ושיו משלם כגון שכר שכיר, או הלוואה שדיה מפורש ובא זמנו לשלם, מה שאין כן פחות משוה פרוטה לא היו דנים עליו, ויכול לטעון כשירמיב. לד) פי' קודם לא היו אומרים שרצונם ליטול רק תורמות אחד, שאז בטלו הרמאות, ולא יכריס ליתן להם בהקפה, אלא אמרו פחם שאין להם משות אחה ורוצים בהקפה, והסכים בעל הקופה, אז נעלו פחות משוה פרוטה, כדי שלא יחבענו לדין, ובלא דין יש לו טעמה שוד מוחד. לה) פי' מיבת „כי" טחן עוד מעם על אומרו קץ כל בשר. לו) ומה שאמר מיבת בשר, ולא אמר קץ כל חי, או כל ענרת, שמיבת בשר פי' זעת בידוע, וכמאמר הכחוב כי הבחים כל בשר. ויהיה מיבת בשר טעם על מיבת כל, ומאמר כי מלאה וגו' חמס יהיה טעם על מיבת קץ. לומר, נחחם הגזר דין בשביל הגזל. והורגת רעים ומוביים בשביל הזנות. לז) שנחחם בשביל גזל. לח) פי' והטעם שלא גילה, הלא לא יחפוץ במות המת.

לקט בהיר

לפיכך, דרוש זה וכן נפסוק למשפטומיהם (פ' י"ט) לחמיל כלו"ע (ג"א): לג) דבר (הערוך), ובמדרש כולאך המשחית, והייט הך (ג"א), הכיא כלן רש"י מאמר חז"ל זה, לפי שהכחוב גרלה כפוכר אם עלמו, שהחמיל לחת טעם הגזירה משום זנות כאומרו כי הבחים כל בשר וכו' ופיים

אור החיים

כל מקום שאחר מולא זנות והוא המביא אמדרלמוסיא ואין מבחין (רא"ם). ומה שאמר „מוביים" פי' אלא אם הם נלוחפא עם

יד. כי מלאה הארץ חמס. במדרש (ב"ר ל"ח) חכ לשונם כיה מביא קופה חורמוסים וכל אחד לוקח חורמוס אחד ואינו יכול להוציאו בדיינים ע"כ. כבר קדמו ראשונים והקשו דבני נח נהרגו על פחות משוה פרוטה (סנהדרין י"ז)[טו]). ולי נראה כי המדרש מגלה כי מלבד שבטלו עיקר חורת ז' מצות עוד לכם שהיו חומסים מחורת האדם השכלייח'), כי הגזל פרוטה הוא דבר שהיו חובעים אותו ולא פחות משוה פרוטה והיו מתחכמים לגזול באופן אלא יחבעו אותם. גם כפי הדין נראה לי כי לא חיבבה חורה לבני נח[יז]) אלא על ממון הבא לידם בדרך בזילה אבל בהקפה לא יחחייבו. והגם שהרמב"ם בפרק ט' מהלכות מלכים כחב גם עושקי שכר שכיר והכרגו עליו בני נח[יח]), אינו דומה לזה שבא לידו בבלואה שיאמר חייב אני לחח לך לכשיבא זמן[יט]), ואנשים הבמה היו מוטלים ברעבו בהקפה לפרוע אחר כך וכשהיה מחרלה להקיפם

אור בהיר

בד) שהוא הגזל והחמס. בה) של ותשחת הארץ. בו) ופי' ותשחת הארץ יושבי הארץ. ולפי דרך זה יהיה קודם הפיבה ואח"כ החטוב, גם יהיה מדייק אומרו קץ כל בשר בא לפני כפתור ופרח. בז) הגם שיבנו מינה לפני האלקים, אבל ורוח אלקים וגו' ויאמר אלקים וגו' עדיין קשה. בח) וגם זה ראיה שנחתם גזר דינם, שבפרשה הקודמת אמר עם הרחמים, זה פירון שעדיין לא נתפסקה לדין, ואם כן יש הקשה שאמר מדת הרחמים ומעבב גזר דינם הגם שעדיה, ואלו אמר עם הדין זה פירון שאין עוד רחמים, ואין הקשה. בט) ואם כן כל שכן שצריך לשלם. ל) פי' לא מצד ירחת שמים, אלא רצו להראות שהם ישרים בהתנהגת הטבעם ואין לחזמין אותם לדין. לא) בין במיתה בין לשלם. לב) ואם כן גם בטלה ושיו משלם דינו כו. לג) מה שאין כן שכר שכיר זמנו לאחר, וכיון שעניו לשלם ולא שיבם הרי גזל, חה המילוק שבין ישראל לגוי גם, שאצל ישראל הענין הוא מה שיש אצלו

מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃ יד עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת מְחַבְּלֹהוֹן עִם אַרְעָא׃ יד עֲבַר לָךְ

לקט בהיר

הרשעים: לד) ומשום שמיומר הוא, כי פשיטא הוא שאם השחית דבר שהוא על הארץ הרי הוא נשחת מן הארץ, על כן מביא הדרוש שפירושו עם, כי מינה „את" יוכל להתפרש גב' פירושים הללו (ג"א), ואם הוא רק מלה נאצנע כמו ברא אלקים את השמים הי"ל ואת בוא"ו (לבוש): לה) שהוא צורך האדם באדמה, וכיון שנימות בשביל חטא האדם נימח כל הצריך לו (ב"ר), ובש"ת כתב דעל ג' שפחים נקרא ארץ ומכאן ואילך נקרא אדמה, ולא ידעתי מאין לו, ולא כן הוא דכתיב מבלעמו ארץ, וכן נקרא פן מבלעמו הארץ, וכן להפך ואדם אין לעבוד את האדמה, וכל אשר רמש על האדמה (לקמן ז' מ'), ועיין בנ"ר י"ג (ב"ב): לו) מתן מזה היה קשה, כי אדר האמירה

אור החיים

יועילו כיון שהיה בהם דין גזל וחייבים מיתה הם עליו ואינו בדין מחילה בשום אופן[כ"]). ולא יקשה לך מאמרם ז"ל שהתנו למעלה למה שפירשנו שלא היה חיוב מיתה, אין כוונתם ז"ל שלא היו עושים מהגזל זולת זה אלא שהיו עושים כל אופני חמס וכשהיה מזדמן לידם מציאות שלא יכלו לגזול היו מרמאים בסדר האמורי[מ"]) והיו מתקבצים אלפים מהם לגזול קופה של הגרמוסים. ועשה הודעה כל דבר זה לנח הוא לצוותו לעשות תיבה לשמירת קיום המין. ויש לתת לב מדוע הבעלים עין מעשות לדקה בבני דורו לבקש רחמים עליהם מלפני ה'[מא"]). ועוד תגדל הקושיא[מב"]) שרמזנו כי אבינו הגדול הוא אברהם למד ממנו כאומרם ז"ל (ב"ר מ"ט) שלא ביקש רחמים על פחות מעשרה ממה שראה שלא נקש וכו', וקשה כי מי אמר לו שאם היה מבקש לא היה מתקבל. אכן מדברי ה' אשר דיבר לנח גילה דעתו לנח כי הדבר מוחלט בעיני ה' להשחית ולא נתן מקום לנח להתפלל כאומרו קץ כל בשר וגו' והנני משחיתם בהחלט מה מקום לו להתפלל, מה שאין כן כשדיבר דבריו לאברהם לא מלאתיו שדיבר

כדברים האלה אלא נתן לו מקום להתפלל דכתיב (וירא י"ח) אברהם נא אראה הכלעקתה וגו'. והגם שאחר האמת גם שם עלתה להם הגזירה[מג"]). אף על פי כן עשה ה' אשר זמם להרחות לאברהם הנהגתו[מד"]) וכמו שפירשנוהו במקומו (לקמן י"ח י"ח), ואמר דבריו שישמע מהם אברהם שיש לו רשות לבקש רחמים. וכן תמצא בדברו למשה בתוכחות על עון ישראל לא החליט הגזירה ובזה מצא מקום להתפלל וכמו שפירשנו במקומו (שלח י"ד י"ח) מה שאין כן נח סתם ה' תפלתו. ועוד לו כי לא מצא פתח באברהם ומשה שטעמם וימוקם עמם להיות שלא היה לד הכרח בדבר להודיעם ה' וסרי זה מורה באצבע כי שואל מהם שיתפללו מה שאין כן נח שאין מקום לומר למה הודיע ה' כי יש טעם בדבר שהוא להכין תיבה ולורלה ונוסף שהחליט הגזירה לזה לא התפלל. ומהמעשה למד אברהם כיון שה' לא נתן לו מקום להתפלל אמור

מעתה כי (פחות) מעשרה לא יספיקו:

יד. עשה לך וגו'. יתבאר[מה"]) על דרך מאמר הגביה יחזקאל (י"ד) והיו שלשת

אור בהיר

טל) שהמציאה יועיל דוקא בין אדם לחבירו ולא בין אדם למקום, וכן הוא בסנהדרין ל"ז. מ) אבל לא מפני ירא שמים גלחנו. **מא)** פי' מנין ידע שאין במוכם לדיקים, וגם מנין ידע שה' לדיקים אין בכחם להציל. מב) שעל נח טוכל לדמוק ולומר שלא נתן דעתו להתפלל. מג) ואם כן מאי נקטא מיעה, ולמה לנח החליט ולא לאברהם. מד) שהלדיקים יש להם כח להציל את אחרים, וכדי שיהיה אם בניו אחריו וגו', שכאשר יתפלל יוודע לו דבר זה, הגם שלא יועיל תפלתו בתעמד זה כלום. מה) מינה לך,

תִּבּוֹתָא רְאִעִין דְּקַרְרוּם מְרוּרִין תַּעֲבַר יָת תִּבּוֹתָא וְתַחְפֵּי יָתַהּ מִגּוֹ וּמִבָּרָא בְּכָפְרָא׃ טו וְדֵין דְּתַעְבַּר יָתַהּ תְּלָת מְאָה אַמִּין עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃ טו וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת

רש"י

חנוך): **עצי גופר.** כך שמו[לז"]), ולמה ממין זה, על שם גפרית שנגזר עליהם[לח"]) להמחות* בו (מ"ל): **קנים.** מדורים (לוקח) מדוריס* לכל בהמה וחיה[לט"]): **בכפר.** זפת בלשון ארמי, ומליצו בגמרא (שבת ס"ז) כופרא[מ"]), בחיבתו של משה[מא"]) על ידי שהיו המים חשים* דיה בתאמר מבפנים חפה מבחוץ, (ועוד) כדי שלא יריח לוחתו לדיק ריח רע של זפת (סיעתא דשמיא ר"ב), אבל

שיטי מקובצת • לשחות בו. • מדור לכל. • רפים - נחין.

גופר לו עני גופרים שיהם בלשון יחיד לו בלשון רבים, אלא ולמי פירושו עצים שעשם גופר, והוא מין מה (תנחומא): **לח)** פי' על כל אשר בתים בתיבה, לפי שדוקי המבול נידונו בגפרית ומה היה דאוי לידון עמהם בגפרית, ולפי שאלה מן בעיני האלקים לזהו שיעשה התיבה מעצי גופר כדי לכפר עליו (לשון מ"א), והגפרית שידונו בו הוא שהיו המים רותחין ומן הסתם שנפל עליהם גפרית ואש כמו בסדום (רא"ם): **לט)** ואינו פירוש על ג' העליות שהיבא „קן" יאמר על הדירה שהעוף עושה לעצמה, וכן נאמרה לפעמים על כל מדור דרך מלינה (רא"ם): **מ)** פי' מן הכתוב לא הייתי יודעים שהוא שם של מין דבק, אלא היינו אומרים שהוא מלשון וכפרת, כלומר מדבק אותה בדביקות, ומלשון האונקלוס שמשנה נראה שהוא שם משמות מיני דבקים ואינו זפת, לכך הביא הגמ' (לברש): **מא)** עולר הקושיא רק עתה, מאחר שכופר הוא זפת הנאמר ביוכבד מ"כ מה בשמנה, וגרוך לב' תירוצים, שאם המים משים למה שמתה בפנים בכלל, אלא ודאי עשתה שמירה יתירה ברחמה על בנה, ומ"כ היה לה לעשות שמירה יתירה עוד יותר בחפת גם מבפנים, וש"ז מיון שאמת שעשתה שמירה יתירה הגם שאינה צריכה אבל כל עוד שלא יזיק (ג"א): ועיין עוד מזה שם במקומו (שמות ב' ב')

אור החיים

כאנשים האלה בתוכה נח דנאל אויב כמה בלדקתם יגלו את נפשם פירוש דוקא ג' יש כח בזכותם למלט עצמם שלא יגיע אליהם הרע אבל ב' ואין צריך לומר אחד מהג' שלא ימנע המשחית ממנו. ויש מקדמוניו שהקשו והלא מצינו שבחורבן סדרמו לדיקים והסידים דכתיב (תהלים ע"ט) נתנו את נבלת עבדיך. וחירלו וחה לשונם אפשר שהיה חסיד יחיד בין רבים בעת ההרג ונאמר (שם ל"ד) עד לדק ישוב משפט[מ"]) אבל כשהם ג' אז יותר ילרפו זכותם וילילו עצמם אפילו תוך הרעה ע"כ. זה הוא מה שדייק ה' בעוסה דבריו כשאמרו לעשות תיבה להנצל בתוכה אמר אלינו כי הטעם שהוא צריך לימלט בתיבה ולא יגן בעבדו זכותו בל קרוב אליו הרעה ולא שאין עמו לדיקים והוא לבדו נמצא והוא אומרו עשה לך לשון יחיד ולזה יש לו לאחוש לעד לדק ישוב משפט. ומכאן אתה למד כי בניו לא היו לדיקים כמותו שאם היו לדיקים הם בלדקתם ימלטו עצמן מבלי מפלט[מ"]) כי הם למעלה מג'. וצריך ליישב דברי הז"ל שהבאתי בפסוק שלפני זה כי אברהם לא ביקש על פחות מעשרה לפי שלמד ממה שהיו פחות מעשרה וכו' ע"כ, וקשה הא לא היה אלא יחיד בדורו. ויש לומר שצריך שיהיו לדיקים גמורים כמה ואז ימלטו עצמן אחר יגיאת הקצף בעולם ולא יהן המשחית לבא אל בתיהם לגגוף, אבל להגן שלא יגא

אור בהיר

אלא לא רק לנח היה התיבה. **מו)** זה מלינה, ופירושו כאן לפי ענינו, שגם על לדיק בלשון יחיד בא המשפט. **מז)** פי' מבלי

שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ
וְאִשְׁתּוֹ: ג גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה
שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־פְּנֵי
כָל־הָאָרֶץ: ד כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה
אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם

אונקלוס

שִׁבְעָא דְּכַר וּנְקֵבָא וּמִן בְּעִירָא
דְּלָא אִיתְהָא רַכְיָא הִיא תְּרֵין
דְּכַר וּנְקֵבָא: ג אַף מֵעוֹפָא
רְשְׁמַיָּא שִׁבְעָא שִׁבְעָא דְּכַר
וּנְקֵבָא לְקַיָּמָא זַרְעָא עַל אַפֵּי
כָל אַרְעָא: ד אֲרֵי לְזִמְן יוֹמִין עוֹד
שִׁבְעָא אֲנָא מָחֵת מִטְרָא עַל
אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמִין וְאַרְבְּעִין
לֵילְוָן וְאֶמְחֵי יָת כָּל יְקוּמָא דִּי

לקט בהיר

ן הוא נפירוש נכ"ל, אשר שמתיב מבעל ש"ם (מ"ל): ד) ולמה י"ד, שהיו בת, שש, יפת, ונשומיהם ששה, כ' לכל אחד, הרי י"ב, וב' לקיום העולם, אבל אם ואשתו לא הקריבו שנאמר זבח רשעים תועבה (מ"ל): ה) שהלא במיב למעלה ו' כי מהעוף וכו' שנים מכל, אלא ודאי הכתוב סמך אליהו שנאמר שופט הפסוק מבהמה המפורש כי "מטמאה" ו' ז' מטהורה (מ"ל): ו) ז' ימים אלו הם חוץ מק"ל שנה כמו שמבואר בדיבור הסמוך, חה נתחדש עמה, כי לא היתה הגזירה להמתין אלא ק"ל שנה, ולפי חשבון עתה כלים שנותיו של מבולה, ומן הסתם היתה זו גרמא לזה ימים, כדי שיקפדהו כראוי: ז) ויהיה פי' הכ' עז"ה לימים (טעם על ויהי ימיו ק"ל שנה) עוד שבעה (יהיו ז' ימים) (מ"ל), ובגמ' הוליאו מז"ל דרוש זה מלקמן פסוק יז"ד ויהי המבול שבעת הימים, כי שם מוכרח ביאור, שבשלמא הכא יש לומר שהמגלות זו היתה ז' ימים קודם מעשנו ק"ל שנה, אבל המם אין לנו שום זמן מפורש למנות ממנו ז' ימים, ודאי שזו פעירת מחולנה, ומשם נתגלה על שלפניו, ומאחר שהאמת הוא שגם כאן המונה על זה הטופן נתר רציו לפכשו של הדמעות הראשון, וכדי לישב אומרו "לימים עוד" וכנ"ל (ב"ב): ח) שהוא מ' יום, חה מדה כנגד מדה (מהרש"ן), ומה שכתב שקלקלו "להטריפם" פירשו על פי מאמר חז"ל בויק"ר כ"ג ח"ל כמיב (דברים ל"ב) אור ילדך עשי המשתם כמו של יוצר משל לגיר וכו' כך כל מ' יום הקב"ה עוסק בצורת הולד ומקלקלם עם אחר מיד רפו ידיו של יוצר, אמר, של מי אלוה של שני הוי צור ילדך עשי המשתם כמו של יוצר עכ"ל (מהרש"א):

אור החיים

שהוא יטרח לקחתו") תשלום הז"י), ואמר הטעם כי כם לצורכי עצמו והוא אומרו לך לצורכך. ובזה לא יקשה מי התיר לנח להקריב קרבן מהבהמות בלא רשות האדון כי אלה טוב כ' לקיום המין. ואולי מכם קרבן") בלאתו (פס): (ג) גם מעוף השמים וגו'. בטהוריס הכתוב מדבר"), ולמד* סתום מן המפורש: (ד) כי לימים עוד שבעה. אלו ז' ימי אבלו של מתושלח הצדיק"), שהם הקב"ה על כבודו ועכב את הפורענות (סהר' ק"ח), לא ותשוב שנותיו של מתושלח ותמלא שהם כלים בשנת ח"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד, זמן אחר זמן, זה נוסף על ק"כ שנה") (פס): ארבעים יום. כנגד ילירת הולד") שקלקלו להטריפם ליוצרם לצור צורת ממחריס (נ"ר):

שיטתי נשתשות • וילמד - לחדד.

רש"י

מפני מי המבול (והגם שרש"י פירש טעם זה לביאתו ולא לפרישתו, עם כל זה נכלל בו גם זאת) נא רש"י לפרש הטעם בתוספת ביאור (במ"ח): יב) חו ממלא מסידות היא, כענין שאמרו חז"ל אפילו פרש סדה וכו' אל תתיאש מן הרחמים (שמעתי ונכון):

אור החיים

ונראה לו. ואם יראה גם לאכול מהם ושתה ויאכל כי הותר לו הבשר מטעם אשר אנשר בעזרת הבשר (לקמן ט' ג'):

ה. ויעש נח ככל וגו'.") רש"י פירש זו ביאתו לתיבה ע"כ. ואם לזה נתכוון לא היה לריך כי מקרא מלא דבר הכתוב וינא נח וגו' אל התיבה וגו' וכתיב בעצם היום הזה בא נח. לכן כוונת הכתוב הוא שלקח מכל הבהמה הטהורה ז' ז' ומעוף הטהור ז' ז' והוא אשר צוהו ה' בסמוך"). גם דייק לומר ככל לרמוז על תיבת כל האמור במלות ה'. וערב אמוד לפירוש זה שחמלא שבכל הבהמות לתיבה לא הזכיר ז' ז' מבהמה

אור בהיר

נח) זה פי' מיבא מקח. נט) פי' כ' יבואו מעצמם זכר ז' ונקבה ז', ושבה זכרים ושבה נקבות להשלים הז' יקח הוא. ס) זה

אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ה וַיַּעַשׂ
נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה: ו וְנֹחַ בֶּן
שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם
עַל־הָאָרֶץ: ז וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ
וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי
הַמַּבּוּל: ח מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־הָעוֹף

עַבְרַת מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא: ה וַעֲבַד
נֹחַ כְּכֹל דִּי פַקְדֵהּ יְיָ: ו וְנֹחַ בַּר
שֵׁת מְאָה שְׁנִין וְטוּפָנָא הֲוָה מַיָּא
עַל אַרְעָא: ז וְעָאל נֹחַ וּבְנוֹהִי
וְאִתְּתֵהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ
לְתֵבוּתָא מִן קֳדָם מֵי טוּפָנָא:
ח מִן בְּעִירָא דַכְיָא וּמִן בְּעִירָא דִּי
לֵיתְהָא דַכְיָא וּמִן עוֹפָא וְכֹל דִּי

רש"י

(ה) ויעש נח. זה ביאתו לתיבה") (ז) בח ובניו. האנשים לבד והנשים לבד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה"), מפני שהעולם שרוי בצער") (תוס' ר"ש):**ספני מי המבול.** אף נח מקטני אמנה היה, מלמיך* ואינו מאמין שיבא המבול"), ולא הכנס לתיבה עד שהחקיבו המים* (נ"ר):

שיטתי נשתשות • מקטני אמנה תיה ולא נכנס ר"מבין. • עד שהגיעו המים לקרסוליו.

לקט בהיר

ט) ומה בכלל שלקח ז' ז' מבעלי חיים הטהורים, הם מאמר הכתוב בכל וגו' פי' ביאתו לתיבה היתה בכל אשר צוהו ה' בכל פרטיה (בא"ר), וכן הוא בנ"ל ובמדרש אגדה, וכן הבין הרמב"ן הק' ע"ש, ומה שאמר הכתוב עוד (פסוק ז') ויבא נח וגו', הוא משום שיפא דקרא לומר שביאתו היתה מפני מי המבול דוקא, ומזו שפירש רש"י אם (רא"ם). ומה שאמר הכתוב (פסוק ח') מן הבהמה הטהורה וכו', אין פירושו שלקח נח, אלא מקושר עם פסוק שלאחריו שנים שנים בתו, וכמו שפירש רש"י שם, ואחר כל זה הוסר כל מלוגת לוהסה"ק ע"ש: י) פי' הכתוב מודיע שקיימו מצות ה', וכן ביאלתם מן התיבה יש לורך בהודעה שפרושים היו, וכמו דפליגי בה תנאי בנ"ר כ"ה ל' (נח"ר): יא) אמר זאת כאן ולא בצור, לפי שהכתוב נתן טעם לפרישתם עתה בהומרו מפני מי המבול (והגם שרש"י פירש טעם זה לביאתו ולא לפרישתו, עם כל זה נכלל בו גם זאת) נא רש"י לפרש הטעם בתוספת ביאור (במ"ח): יב) חו ממלא מסידות היא, כענין שאמרו חז"ל אפילו פרש סדה וכו' אל תתיאש מן הרחמים (שמעתי ונכון):

אור החיים

התיבה וגו' וכתיב בעצם היום הזה בא נח. לכן כוונת הכתוב הוא שלקח מכל הבהמה הטהורה ז' ז' ומעוף הטהור ז' ז' והוא אשר צוהו ה' בסמוך"). גם דייק לומר בכל לרמוז על תיבת כל האמור במלות ה'. וערב אמוד לפירוש זה שחמלא שבכל הבהמות לתיבה לא הזכיר ז' ז' מבהמה

אור בהיר

פיוס הקושיא, שאין ראיה ממה שנוח ה' לקחם ז' מהם. סא) ק"ל וכן קשה לרש"י ז"ל הלא בנר אמר למעלה ויעש נח וכו'. סב) פי' מן ממה שהקשה לרש"י ז"ל שמקרא מלא וכו', מן מזה מביא ג' ראיות לשיטתו, ולא מרש"י ז"ל. ה"ל, האיך יכולני לומר זה ביאתו לתיבה, הלא אין רמז ורמיזה מזה בפסוק הקודם לומר שבאלו תובב ויעש כן, מה שאין כן לדרכיו. כ' מה זה בכל אשר לוהו, הלא המדובר רק מדבר אחד שהוא ביאתו לתיבה, אבל לדרכיו מדוייק כפמור ופרש, שבדברי ה' נגח מוכיר פיגם כל, מכל הבהמה הטהורה וגו', ועל זה דייק ואמר שגם עשה כאותו כל האמור בדברי ה'. ג' וערב אמוד. ופי' פיגם אמוד עוטר. כלומר, ערב חזק. ובכ"ר ח"ל ויעש וגו' זה שיהיו לכנוס בהמה חיה ושוף, ואפשר שדעת רש"י ז"ל לומר (ויעש נח) אם ביאתו לתיבה (ככל אשר צוהו ה') בכל פרטיה. וכן הוא במדרש אגדה ח"ל ויעש נח שהכנס לתיבה וכל בניו ובניו והכניס עמו בהמות ושופות טמאות וטהורות וכו'

זה דור הולך * וזור בא ג"כ כנ"ל שבא לבחי' אחרת. ואמר הכתוב אך צריך שיהיה בחופן והארץ לעולם עומדת פי' שהארציות דהיינו הגשמיות צריך להעמידה שיהא מתנהג בהם בקדושה כנ"ל והיינו לעולם עומדת ר"ל לעולם העליון. והאדם המתנהג כנ"ל בא בכל פעם בבחי' אחרת אבל מי שאינו מתנהג בקדושה לא שייך בו כל זאת שאין עולה כלל לבחי' אחרת. וזהו דור לדור (מהליס קמה, ד) פי' אדם הרוצה לנצח ולבא מדור לדור דהיינו מבחי' לבחי' כנ"ל. ישבח מעשיך פי' צריך לקדש עצמו אף בגשמיות כ"כ עד שגם מעשיו הגשמיים ישבחו להש"ת ב"ה. וזהו גם איש צדיק תמים היה בדורותיו פי' בכל בחינותיו שהי' בו בכל פעם היה צדיק תמים בהם * וכל זה היה לו מחמת שאת האלהים התהלך גם ר"ל שכל מעשיו לא היו רק לשמו הגדול ית' * לכן הלך בכל פעם מבחי' לבחי' *

אלה תולדות נח כו' ע"פ הפסוק (מהליס יח, מו) אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך לפי כשהאדם סובר בעצמו שהוא צדיק אז הוא נופל ממדרג' אף אם היה באמת צדיק ע"י המחשב' הזאת הוא נופל ממדרגה שלו * אבל כשהאדם אף שהוא צדיק הוא סובר במחשבתו שלא יגיע עדיין י"ח כל צורכו והוא בעצמו ולבו כדבר הדמיון ותמונה שלא בא עדיין אל השורש והעצם העבודה אז הוא שבע ודשן במדרגתו יעמוד חזק וקיים ומוסיף והולך * וזהו מאמר דוד המע"ה אני בצדק פי' כנ"ל כשאני בעצמי בצדקתי אם ושבר אז אחזה פניך ע"ד הכתוב אחור הק' (נ

פח:) בתחזה לאחר (בראשית טו, ו) הוא לשון תרגום לפי שלא היה ידוע ולא היה שלם במדרגתו עלה עליו בלשון תרגום[ב] וזה גם כאן אחזה פניך לשון תרגום פי' אני נופל מן המדרגה שהי' בי מתחילי' רוח אלקים דבר בי (ע"פ שמואל ב' כג, ב) בלשון חיבה * אבל אשבעה בהקיץ תמונתיך פי' כשאני סובר שאני בתמונתך פי' בדמיון העבודה אז אשבע בהקיץ כי אתמכני בימין צדקך (ע"פ ישעיה מא, י) להשביעני ברב עוזך מדרגות גדולות למעל' ולמעלה עד א"ס. וזה רמז לנו הפסוק גם כאן שאם אסבור אחה בעצמך שצדקת עדיין לא פעלת כלום כיון שנפל לך זאת המחשבה עדיין לא נכנסת אל העבודה העיקרית אלא כמו תולדה בתקוס אב אבל לא השורש הצריך הנרמז אל האב וזהו אלה תולדות גם ר"ל שאינו אלא תולדה כנ"ל בא"ס יסבור בעצמו גם איש צדיק תמים וק"ל *

ד

→ **או יאמר** צדיק תמים היה בדורותיו. דהצדיק ע"י מעשיו הקדושים שעוש' אינ' דבר קדושה הוא ממשיך את הטרא ב"ה יתעלה לעוה"ז (עי' זוה"ק תרומה קלח:) נמצא עושה טובה לדורותיו שמזכה להם שכינתו ית' עמהם ע"י הצדיק. וכשהצדיק עולה במדרגה יתירה אז הוא גורם לקשר ולהמשיך את שמו יתעלה בכל העולמות (עי' זוה"ק פקודי רפה.) וזהו איש צדיק תמים היה בדורותיו ר"ל שתמימות צדקתו היה מועיל לדורותיו. וגם זאת הועילה לדקתו אם האלקים התהלך גם פי' גם לעולמות העליונים היה משפיע להם

ב. ראה לקו"ש סוד"ה הצנע (חטו:), "שלא תדע מעצמך כלל שאתה הוא הערשה וכמה נחשב אלא שאינך אלא כדמיון, והכן כי זה עיקר ושורש גדול לעבודת הבורא ב"ה", ע"ש באורך ובמש"כ בלחזות בנועם שם. ג. עיין פרשת יתרו ד"ה עתה (קסג:), "חחזה לשון תרגום, רמז כמו התרגום שהוא קרוב ללשון הקודש ואינו באמת בלשון הקודש". ד. עיין פרשת ויחי ד"ה א"י ויחי (קד:) "עי"ז שממשיך את הבורא לעוה"ז אזי מלאה הארץ חסדו בהשפעות וברכות וטובות הרבה", ועיין ב"ח או"ח סימן מז "המה [העוסקים בחורה לשמה] מרכבה והיכל לשכינתו ית' השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה.. והארץ כולה היתה מאירה מכבודו", ע"ש באורך.

וזהו אם אלקים פי' עם אלקים דהיינו עולמות עליונים גם שם היה מתהלך גם והבן *

או יאמר בדורותיו לכאורה בדורו היה ראוי לכתוב אעפ"י שגם היה מי כמה דורות אעפ"כ עיקר בא לאשמעינן כפירש"י ז"ל יש דורשין כו' * ואם היה נאמר בדורו היה ג"כ נשמע הדרש זה * וז"ל דבא לאשמעינן עוד דבר אחד * דהנה בכל דור ודור יש שורש לתקן מצוה מיוחדת יומר משאר מצות למשל בדור הזה יש שורש לתקן מצות גילים יומר משאר מצות * וכדומה בכל דור יש שורש להחזיק במצוה מיוחדת יומר משאר מצות. ובא הכתוב לאשמעינן שהיה גם צדיק תמים בדורותיו ר"ל בכל דור שהיה מי היה מחזיק ומתקן אותה שורש המצוה המיוחד יומר לאותו הדור: וזהו יהללו ה' דורשיו ימי לבבכם לעד (תהלים כב, כז) * דהנה כשהצדיק עושה מצוה ומקיים אותה בשורשה * מביאו אותה המצוה הזאת לידי תימוס והתלהבות הטבע בו ע"י המצוה הזאת לומר שירות ותשבחות להש"ת וזהו יהללו ה' בשירות ותשבחות. דורשיו ר"ל הדורשים המצוה לעשותה בשלימות בשורשה. ימי לבבכם לעד ר"ל הכתוב נותן טעם למה להם נאה לשבח

מחמת שלבבם מי לעד דהיינו שהם דורשים כל מצוה מיוחדת לכל דור לעד לעולם וק"ל *

או יאמר גם כו' בדורותיו דהנה הצדיק השלם ההולך תמיד בתכונות האמיתי הוא משפיע שפע טובה וברכה לכל ישראל * ולזה מרמז אות צדיק נכתב כזה צ דהיינו נו"ן ויו"ד (הקדמת זוה"ק ב: ובשעה"כ פנין תפילין פוף לרוש כ') וראש עליון של הנו"ן הוא קצר רמז אל האמונות שהצדיק הולך בו' ורגל התחתון הוא רחב רמז שהצדיק צריך להשפיע להרחיב ולפשט ההשפעה על כל ישראל. ויו"ד הנכתב מאמורי הנו"ן כמו על הכתף רמז שהוא מקבל השפעה על שכמו מהיו"ד (עי' זוה"ק ויקרא יו) שמשם באה עיקר השפעה. וזהו יודוך ה' כל מעשיך (תהלים קמה, י) ר"ל כל מעשיך הוא ע"י יודי"ן. וזהו ויברכם אברהם בבוקר (בראשית כב, ג) ר"ל שהמשיך השפעות חסדים דבוקר רמז לחסדים (עי' זוה"ק ימרו פא. ושם בלק רד.) להמשיך ע"י השכם (עי' לקוטי תורה פר' לך) * ויבכם הוא לשון שכם * ויחבש את חמורו ר"ל המומריות הם הדינים (עי' זוה"ק שמות ו.) היה חובש וכובש לותם והמתיקם * וזהו שנאמר גבי שאול המע"ה

ה. ראה פרשת בהעלותך ד"ה א"י ודבר (קפו.), "ולא עוד אלא שהצדיק צריך לקדש ולטהר עצמו עד שימשיך הקדושה העליונה למטה והעולם התחתון יתן אור לעולם העליון והעולמות עליונים יהיו כסא לעולם התחתון מחמת רוב קדושת הצדיק שהמשיך למטה". ו. בדעת משה פרשת בחוקותי ד"ה אם בחוקותי מביא מאמר זה, והוסיף לבאר "אמנם כיצד יודעו הדרד ההוא את המעשה אשר יעשון, ואיזה מצוה המסוגלת להם, הוא על ידי הצדיק העולה תמיד לעולמות העליונים, ורואה את המצוה שמאירה שם, אז הוא מזהיר ומצוה את העם להזהר בה מאד", עיין שם. וראה מש"כ בזה בספר זכרון שמואל פרשת מצורע. מובא בלחזות בנועם. ז. ראה דיבור זה בלקו"ש ר"ה יהללו (תכג.). ח. עיין פרשת בא ד"ה בא (קלח.), "ולכן ראש העליון של הנר"ן הוא קטן רמז בעת קבלתו השפעתו מהיו"ד צריך להקטין עצמו שיהיה בעיניו כאין", ע"ש. ט. עיין בלקו"ש ד"ה א"י בדרך (חיב:), "ישראל הקדושים יניקת השפעתם היא מהיו"ד היא חכמה וזה בא ע"י הצדיק הוא החכם המעורר השפעה ביו"ד", ע"ש שהצדיק מעורר השפע לה"א מהיו"ד ובזה ממתיק דינים ומעורר רחמים, וע"ע בפרשת בא שם. י. ראה פרשת בא ד"ה דברו (קמג.), "שהשי"ת ברא ב' יודי"ן שהוא חכמה עילאה וחכמה תתאה", ע"ש ובהקדמת תיקו"ז ז ע"ב. יא. ראה לקו"ש ר"ה שבעינו (תכז.) "חסדים המגולין נקראין שכם כי השכם הם כתפיים הם מגולין ונראין רחבים וכו' וגם אברהם כיון לעשות מן החסדים המכוסין חסדים המגולין שיהיו במדרגת שכם ולזה כתיב וישכם אברהם בבקר שהשה מן הבקר שהוא החסד שיהיה נקרא שכם ויתגלו בהתפשטות ויהיו נראין" ע"ש, וע"ע פרשת נשא ד"ה ולבני (רפד.), ופרשת ויחי ד"ה ויקרבו (קח.).

לְעוֹלָם נִיחָא לְאָבוֹת נִיחָא לַבָּנִים נִיחָא לְעֶלְיוֹנִים נִיחָא לַתַּחְתּוֹנִים נִיחָא בְעוֹלָם הַזֶּה נִיחָא לְעוֹלָם הַבָּא.

ו. אֵלֶּה תוֹלְדוֹת נֹחַ הָדָא הוּא דִכְתִיב (משלי יא, ל) ״פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים״ מַה הֵן פֵּרוֹתָיו שֶׁל צַדִּיק מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים (שם שם, שם) ״וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם״ שֶׁזֶּן וּמְפַרְנֵס כָּל שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ מַתְּבָה אַחַר כָּל הַשָּׁבָח הַזֶּה (שם שם, לא) ״הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יִשָּׁלֵם״ בָּא לָצֵאת וְנִשְׁתַּלֵּם אַתְּמָהָא דַּאֲמַר

מסורת המדרש

ו. מה הן פירותיו של צדיק תנחומא כאן ב, תבי״ב ילק״ש כאן סח. משלי תהקסו (כה״ב). שזן ומפרנס וכו׳ ראה לעיל פכ״ט-ד. להלן ס״ח.

כשבחו ״נח איש צדיק״. לפני שהזכיר את תולדותיו, כדי לכפול את שמו ולספר שבחו ולומר: ״נח נח״ — מנוחה וקורת־רוח (כנדרש לעיל כה, ב) כפולה — שהביא בצדקתו — **נייחא לך** — לעצמו, שינצל מעונש ואבדון במבול, **נייחא לעולם** — שנשאר קיים, ונתחדש שוב בזכותו, **נייחא לאבות** — מן הדורות שלפניו, שהרי — ״עד שלא עמד נח היו תמים עולים״ — מתחת לפני הקרקע — **ומניפין אותן בתוך קבריהם**, פעמים בכל יום, כיון שעמד נח נחו״ (שם, ע״ש), **נייחא לבנים** — לדורות הבאים אחריו, שהרי — ״כיון שחטא אדם — ואכל מעץ הדעת״ — **חפרה לא היתה נשמעת לחורש, והחלם לא היה נשמע לחורש**, ״כיון שעמד נח נחו״ (שם, ע״ש) וחזר העולם לקדמותו, **נייחא לעליונים** — למלאכי השרת שהיו מקטרגים על בני אדם למה נבראו (וכנדרש לעיל ח, ו), וכשבא נח הצדיק נחו (רש״ש, ולמאורות השמים שלא עשו תפקידם בחדשי המבול (כנדרש למעלה שם) ובזכות נח שבו לתפקידם (מ״ת ועי׳ ע״ש), **נייחא לתחתונים** — שבזכותו ניצלו כל הנמלטים מן המבול בתיבה, ואח״כ שב העולם לקדמותו, **נייחא בעולם הזה** — לו ולזרעו אחריו, כאמור, **נייחא לעולם הבא** — לישראל הבאים מזרעו, הזוכים לשני עולמות.

ו. דבר אחר: **״אלה תולדות נח, נח איש צדיק״** — הפסיק הכתוב בסיפור שבח צדקתו של נח לפני פירוש תולדותיו, כאמור (בסי׳ הקודם) — **הדא הוא דכתיב** — זהו שאמר הכתוב: **״פרי צדיק — עץ־חיים, ומלקח נפשות־חכם, הן צדיק בארץ ישלם, אף כי רשע וחוטא״** — פרי מעשיו הטובים של הצדיק — הוא כעץ המגדל חיים לכל העולם, והלוקח אליו נפשות ללמדם ולהדריכם בדרך ישרה — חכם יחשב, ובראותו שהנה לצדיק משלם ה׳ את גמול עוונותיו המועטים, בארץ, נכין שכל שכן הרשע החוטא יבוא על עונשו (עפ״י רש״י שם), ודרוש: ״פרי צדיק — עץ־חיים״ — **מה הן פירותיו** — ״תולדותיו״ (תנחו׳ כאן ב, ע״ש) — **של צדיק — מצות ומעשים טובים** — שהוא עושה על פי התורה, שהרי ״אין ״עץ־חיים״ אלא תורה״ (ברכות לב.) וזה עיקר תולדותיו, ״וכן הוא אומר״ — כאן בפרשתנו: **״אלה תולדות נח״** — דעוד לפני שהכתוב מפרט את בניו, הוא אומר: **נח איש צדיק תמים״** — לומר שצדקתו ותמימותו הן הן עיקר תולדותיו, **״ולוקח נפשות־חכם״** — ״את נח״ (שם) **שזן ומפרנס** — היה, את ״כל הבריות״ (ע״ש כאן מח) **כל שנים עשר חודש** — של ימי המבול (כנדרש לעיל כח, ב, ועי״ש בבאורנו) כשהיו אחוז — **בתיבה**, ברוב חכמתו שנחן לו הקב״ה להבין את כל הדצונות והצרכים של כל הנפשות שלקח אתו והכניסם אליו, כנדרש למעלה (כט, ד, ובתנחומא שם באורך). ״הן צדיק בארץ ישלם, אף כי רשע וחוטא״ — **אחר כל השבח הזה** — האמור עליו ברוב צדקתו, עוד ממשיך הכתוב ואומר: **״הן צדיק בארץ ישולם״** — כי כאשר — **בא** — נח — **לצאת** — מן התיבה, לחיות שוב בארץ, לקה — **ונשתלם** — לו על מקצת חטאיו, וכאשר נדרש למעלה (בפרשה הקודמת, ועי׳ כאן ביפ״ת) שלא היה צדיק גמור. **אתמהא** — דבר

רַב הוּנָא מְשׁוּם רַ׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי נֹחַ כְּשֶׁהָיָה יוֹצֵא מִן הַתֵּבָה הִכִּישוֹ אֲרִי וְשִׁבְּרוֹ וְלֹא הָיָה כָּשֵׁר לְהַקְרִיב וְהִקְרִיב שֵׁם בְּנוֹ תַּחְתָּיו קַל וָחֹמֶר (שם שם, שם) ״אַף כִּי רָשָׁע וְחוֹטֵא״ זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל.

ז. ״אִישׁ״ כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״אִישׁ״ צַדִּיק וּמוּמְחֶה שֶׁכָּל מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה גַּם נוֹטֵעַ אֲרָזִים וְקוֹצְצָן אָמְרוּ לָמָּה כְּדֵין אֲמַר לְהוֹן דָּךְ אֲמַר מָארֵה דְּעָלְמָא דְּהוּא מַיְתִי מַבּוּלָא עַל עָלְמָא אָמְרוּ לֵהּ אֵין אֲחִי מַבּוּלָא לָא אָתֵי אֶלָּא עַל בֵּיתֵהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא כֵּיוָן שֶׁמֵּת מְתוּשֶׁלַח אָמְרוּ לֵהּ הָא

מסורת המדרש

הכישו ארי להלן פל״ו-ה. ויק״ר פ״כ-א. תנחומא. ותתרנ״א. ילו״ש קהלת ותקנט. וראה תנחומא כאן-ט. שחיים לו. ולא היה כשר להקריב ע״ע ע״ז ז. נח. זכרים קסז:

ז. נטע ארזים קה״ר פ״ט-טו. תבחומא כאן-ה. ילו״ש כאן סח.

מופלא הוא ענין זה. וכמה נענש — **דאמר רב הונא משום רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: נח, כשהיה יוצא מן התיבה** — וסים את תפקידו בטיפול בבעלי החיים שהוטל עליו כל זמן שהותם אתו — **הכישו ארי** (עי׳ תנחומא כאן סי׳ ט), **דשברו**, שכל זמן שהיו אתו בתיבה היתה לו הבטחה בברית מאת ה׳ שלא יזיקהו, כנדרש להלן (לא, יב, רז״ל), **ולא היה** — מפני כך, נח בעצמו — **כשר להקריב** — את הקרבן לה׳, מפני שהיה בעל מום, כאמור (ויקרא כא, יז): **״איש... אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב, ... איש אשר יהיה בו שבר רגל או שבר יד״, והקריב שם בנו תחתיו**, שמפני צדקותו הוריש לו אביו את הכהונה כנדרש למעלה (כו, ג, ע״ש) להקריב את קרבנו בצאתו מן התיבה, כאמור בפרשתנו להלן בראשית יח, ט. וזוהי התמיהה האמורה שהכתוב מתמה ואומר: **קל וחומר — ״אף כי רשע וחוטא״ — זה דור המבול, שיש להם ללקות על חטאם**, וכן היה להם, וגם אריות הכו בהם את מי שנטה לפגוע בחיבה, כנדרש להלן (לב, ח).

ז. **״נח איש צדיק״** — ולא אמר הכתוב ״נח, צדיק״. אלא הוסיף ואמר — **״איש״** — כדי ללמוד מכאן, כי — **כל מקום שנאמר** — במקראות, על אדם צדיק, ביטוי מיותר כתוספת לשמו גם התואר — **״איש״** — לומר לך שהיה — **צדיק, ומומחה** — מנוסה ומקובל ביותר, ומוכיח ובעל השפעה על רצון רודו (עי׳ מפרשים כאן, ואח״כ בהערות), **שכל מאה ועשרים שנה** — שלפני המבול, שמאז גזר הקב״ה את גזר דינו, ונתן ארכה לאנשי הדור ההוא לשוב בתשובה, כאמור בפרשה הקודמת (בראשית ו, ג): ״יהיו ימיו מאה ועשרים שנה״, רציה לנח לעשות תיבה — **היה נח נוטע ארזים**, מאותן מן ארז שממנו ציוה ה׳ לעשות התיבה כאמור בפרשתנו (בראשית ו, יד): ״עשה לך תיבת עצי גופר״, שהוא אחד ממיני הארזים הדבים (כמבואר מגמי ה״ה כג, ובסנהדרין קח:) — **וקוצצן** — להכינם לתיבה, ולא בפעם אחת בולם, אלא מעט מעט במשך כל השניה האלה, כדי לעורר ככך את תשומת לבם של בני דורו על החורבן והקיצוץ העתיד לבוא עליהם (עי״ש), **אמרן** — לו בני דורו, לנח: **״למה כדין״** — ״ארזים אלו, למה״ (תנחו׳ כאן ח׳)? **אמר להון: ״כך אמר מאריה דעלמא, דהוא מייתי מבולא על עלמא״** — כך אמר ארון העולם, שהוא מביא מבול לעולם, ״אמר לי לעשות תיבה כדי שאמלט בה אני וביתי, והיו משחקין ממנו ומלעיגין בדבריו״ (שם, ועי״ש עוד באורך), **א״ל** — לנח, בדרך לעג וקללה: **״אין איתי מבולא, לא אתי אלא על ביתיה דההוא גברא״** — אם יביא מבול, לא יבוא אלא על ביתו של האיש הזה, נח, **כיון שמת מתושלח** — אבי אביו של נח, שבעת ימים לפני המבול, כנדרש להלן (לב, ז), אתרי שכנו למך אביו של נח כבר מת חמש שנים קודם לכן, לפי החשבון שבמקראות (בראשית ה, ל; ושם ו, ח), **אמרו לו** — הרשעים, לנח,

(אין לו אחריות) השמן שלם והנר מתבבה וכן הוא אומר (שם כד) לא תהיה אחרית לרע. ואומר (שם) גר רשעים ידעך הלכה האורה שלו. לכך דוד אומר אל תתחר במרעים קנא בגר שאינו נתיך לעולם ואין הנר שלו פוסקת שנא' (שם ו) בי נר מצוה ותורה אור. לכך אל יקנא לבך.

7 ← אמר הקב"ה קנא לי שאילולי הקנאה אין העולם מתקיים לפי שאין אדם נושא אשה ובונה בית שאלמלא הקנאה שקינא אברהם להקב"ה לא היה קונה שמים וארץ. ואימתי קינא בשאמר לסלכי צדק כיצד יצאתם מן התיבה אמר לו בצדקה שהיינו עושים אמר לו וכי מה צדקה היה לכם לעשות וכי עניים היו שם והלא לא היה אלא נח ובניו ועל מי הייתם עושים צדקה אמר לו על החיה והבהמה והעוף לא היינו ישנים כל הלילה אלא היינו נותנין לפני זה ולפני זה פעם אחת איחרנו את עצמנו ויצא אבי משובר. אותה שעה אמר אברהם מה אלו אלולא שעשו צדקה עם בהמה חיה ועוף לא היו יוצאין משם ובשביל שאיחר עצמו כמעט קיבל שכרו ונשבר. אני אם אעשה עם בני אדם שהם ברמות תלם של המלאכים על אחת כמה וכמה שאנצל מן הפגעים מיד (בראשית כח) ויפע אש"ל אבילה שתיה ליחה. וכן שלמה אמר (קהלת ד) וראיתי את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו. לכך אל יקנא לבך בחטאים:

כי כחציר מהרה ימלו אמר הקב"ה אין הרשעים כלום חציר הם תוחלתם וכן הוא אומר (תהלים לג) בפרוח רשעים כמו עשב ופריחתן כזה העשב וחתייבשן וכן בלדד אומר (איוב ח) רשוב הוא לפני שמש ועל גנתו יונקתו תצא ועד מתי לפני שמש עד שלא תבא תקופת תמוז מתיבשין ואח"כ נעשין קתין ולהיכן הם הולכים באש שנאמר (תהלים קיח) דועכו כאש קוצים ולכך כירק דשא יבולון:

בטח בה' ועשה טוב. אמר לו הקב"ה לדוד אם תראה שאני עושה טובה לרשעים אל ירע לך כל כך תוסיף ועשה טוב ואין טוב אלא תשובה שנאמר (הושע יד) כל תשא עון וקח טוב ומה אם הרשעים שהן מכעיסין לפני ואין לי מהם תועלת עשיתי עמהם טובה עמך שאתה בושת בי ואתה עוסק בתורה ואתה עושה משפט וצדקה ומקרא מעיר עליך שנאמר (ל"ה ל ח) ויהי דוד עושה משפט וצדקה על אחת כמה וכמה. לכך כתוב בה' ועשה טוב. ולמה היה דוד דומה לפועל שהיה עושה כל ימיו אצל המלך ולא נתן לו שכרו והיה אותו הפועל מיצר ואומר. שמא לא אוציא בידי בלום אחר זמן שכר המלך פועל אחר ולא עשה עמו אלא יום אחד האבילהו והשקהו ונתן לו שכרו משלם. אמר אותו הפועל ומה זה שלא עשה אלא יום אחד כך אני שעשיתי עמו כל ימי על אחת כמה וכמה התחיל שמח בלבו. כך אמר דוד (תהלים ד) נתתה שמחה בלבי מעת דגנם וחירושם רבו אימתי שמחתה בלבי כשראיתי אותך מה עשית לרשעים מעת דגנם וחירושם רבו. רבי אלעזר אומר מתוך שלותן של רשעים בעולם הזה תדע מהו מתן שכרם של צדיקים בעולם הבא. מה אם הרשעים כך הצדיקים עאכ"ו. הה"ד נתת שמחה בלבי. (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך:

מזמור לח

מזמור לדוד. ה' אל בקצפך תוכיחני. וש"ה (ירמיה י) יסרני ה' אך במשפט. במשפט אין כתיב כאן אלא אך במשפט ומתני ביישרין טובים וכך הוא אומר (משלי יט) יסר בנך כי יש תקוה. יסרהו אבל לא למות הזהר אל המיתתו (שם) ואל המיתתו אל תשא נפשך. אמר דוד אל בקצפך תוכיחני טובה היא התוכחה וכן הוא אומר (משלי ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח. אבל לא בקצף. לכך נאמר אל בקצפך אמר דוד טובים הם היסורין וכן אומר (תהלים לד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה אבל קצרי הרוח אנו ואין בנו בת לקבלם. אמר דוד להקב"ה רבון כל העולמים אנו רומאין זאתה קתף מתוך כך אין אנו נגאלין אלא כבוש לנו אתה אתה וכן הוא אומר (מיכה ז) ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו לכך אל באפך תוכיחני. האורג הזה בזמן שהוא אורג ויודע שהשחי שלו הוא יכול לעמוד הוא אורג בחזקה ובזמן שאינו יכול לעמוד אינו מכה בחזקה ואנו המסכת ואתה האורג ואין בנו כח לעמוד לא לקצף ולא לחמה. וכן הוא אומר (תהלים ג) מה בצע בדמי בירדתי אל שחת. מי שאינו יודע להכות מכה במטה על העין או על הראש ומי שיודע להכות כופחו וכהו על גבו לא על ראשו ולא על פניו כדי שלא יסמא את עיניו או על רבר שאין בו סכנה. וכן הוא אומר (זכריה ג) מה המכות האלה בין ידיך וגו' המכות האלו גרמו לי ליאהב לאבי שבשמים שנאמר אין מתום בבשרי מפני זעמך.

התחילו

פירוש מהר"י הכהן

[לוקמי קיטא]. עיין לקמן: [ויטא לחני]. פי' מלכי לדק סוא שם ב גם לכן אמר אמי: [ולא כמיתא וגו']. פיטא דקרא דיסר בנך סוא:

ומכו

התחילו ישראל אומרים (עמוס ט) בי עוותיתנו רבו למעלה ראש. אמר רבי יצחק משל למה הדבר דומה לאדם שהיה עובר בנהר והיו רגליו שוקעות והמשוי עליו אמרו לו העבר המשוי מעליך ואתה שולף את רגליך. כך אמר הקב"ה לישראל מפני מה אתם אומרים (תהלים קל) אם עונות תשמר יה ה' מי יעמוד. ישוב רשע מדרכו הרעה הניחו מעשיכם הרעים ואני מרחם אתכם. ר' חנינא בר פפא אמר (תהלים מ) כל נפלאותיך ומחשבותיך שיברור אברהם את הגליות עליני כדי שנעמוד על העולם. אמר ר' שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן הראה הקב"ה לאברהם את הגליות וכו' במזמור ג"כ:

מזמור לט

למנצח לידיתון מזמור לדוד. אמרתי אשמרה דרכי. וש"ה (משלי טו) מענה רך ישיב חימה ודבר עצב יעלה אף. קשה לשון הרע מע"ז כי כשחטאו ישראל במדבר לא נתתם עליהם נור דין ער שחטאו בפהם וכן הוא אומר (דברים ח) וישמע ה' את קול דבריכם. ואומר (במדבר יד) חי אני נאום ה' אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם. (מל' ז ג) הנעתם ה' בדבריכם הנעתם לי במעשיכם אינו אומר אלא בדבריכם וכן הוא אומר (יחזקאל ג) כי בשלה ירושלים ויהודה נפל (ירמיה יב) היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה וגו' וכי בקולה שנאה והלא בקולה אהבה שנאמר (שיר ב) השמיעני את קולך אלא בקולה אהובה ובקולה שנואה אמר מעתה (משלי יח) מות וחיים ביד לשון:

מעשה היה במלך פרס שנטה למות אמרו לו הרופאים אין לך רפואה עד שיביאו לך חלב לבייא ונעשה לך רפואה. ענה אחד מהם ואמר לו אם רצונך אלך אני ותן לי עשרה עזים אמר לעכדיו ותתנו לו הלך לגוב אריות והיתה שם לבייא אתת מ"נקת נודיה. יום ראשון עמד מרחוק והשליך לה אתת ואכלה. יום שני נתקרב לה מעט והשליך אחרת וכן בכל יום ויום עד שהיה משחק עמה ולקח מחלבה והלך לו. וכשהיה בחצי הדרך ישן וראה חלום שהיו כל איבריו מהרסין זה עם זה. אמרו הרגלים אין בכל האיברים כמותנו שאם לא היינו אנו הולכין לא היה יכול להכיא מן החלב. ענו הידים אין כמותנו שאם לא היינו אנו שחלבנו לא היה עושה דבר. העינים אמרו אנו למעלה מן הכל שאם לא היינו מראים לו את הדרך לא היה נעשה. ענה הלב ואמר אני למעלה מן הכל שאלמלא לא נתתי לו העצה לא הועיל כלום. ענה הלשון ואמר להם אם לא הייתי אני מה הייתם עושים. ענו לו כל האברים ואמרו לו לא יראת להרמות אלינו אות סגורה ונתונה במקום חשך ואפלה ועוד שאין בך עצם כשאר כל האברים. ענה להם הלשון ואמר היום תאמרו שאני מלך ושליט עליכם. שמע האיש את הדברים האלה ונתפחד והקיץ משנתו והלך לו לדרכו והגיע במקום ונפגם אצל המלך ואמר לו הא לך חלב כלביא. מיד קצף המלך וצוה לתלותו וכשהיה הולך ליצלב היו כל האיברים בוכין אמר להם הלשון הלא אמרתי שאין בכם ממש אם אני מציל אתכם תודו לי שאני מלך עליכם. אמרו לו הן. מיד אמר הלשון השיבוני אצל המלך השיבוהו אמר לו למה צוה לתלותי זו תורה הוו שכרה אמר לו הבאת חלב כלביא לקרב מיתתי. אמר לו ומה איכפת לך ויהא לך רפואה ממנו ועוד גם כן כי לבייא קורין אותה בלביא לקחו ממנו ונמתו ונמצא חלב לבייא. אמרו לו האיברים עבשיו אנו מודים לך שאתה אמרת האמת הוי אומר (משלי יב) מות וחיים ביד לשון. אמר רוד אשמרה דרכי ראה הלשון שהוא טוב מכל הקרבנות שנאמר (תהלים סב) אהלכה שם אלהים בשיר וחיטב לה' משור פר. ולכך אמר אשמרה דרכי ובן הוא אומר (שם קיט) גם ידי שבו שרים בי נדברו:

אשמרה לפי מחסום. וכי יש מחסום לפה אמרו הן (משלי טו) מרפא לשון עץ חיים זו התורה שנאמר (שם ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. סכנאן את למר שלא נתן הקב"ה תורה לישראל אלא כדי שלא יהו עסוקין בלשון הרע ולא בדברי הבטלה. וכן דוד אומר מי רוצה לקנות העולם הבא אמרו לו ומי יוכל לקנותו אמר להם בוזו שנאמר (תהלים לד) מי האיש החפץ חיים נצור לשונך מרע. וסהו תאלמנה שפתי שקר. ממה הוא נמנע (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך:

למנצח

פירוש מהר"י הכהן

[ומכו]. פי' ומכו הרע מיעוד לשונו ממנו. סוא הנקר אמר עליו כתיב תאלמנה וגו'. ומקרא זה רע כתמר של ידו כמנע ונפרד מהסוד דסיינו מלוקו מה שכתוב על הטוב סהוא. דכתיב מה רב טובך וגו':

בדרך

ז דָּר׳ | אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי: ד כִּי־אָמַרְתִּי
עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם | תָּכִין אֱמוּנָתְךָ
בָּהֶם: ה כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירָי נִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד
עַבְדִּי: ה עַד־עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי
לְדֹר־וָדוֹר כִּסְאֶךָ סֶלָה: ו וְיוֹדוּ שָׁמַיִם

ז אֲרוּם אֲמַרִית עָלְמָא
בְּחֶסְדָּא יִתְבְּנֵי שְׁמַיָּא
תְּתַקֵּן קוּשְׁטָךְ בְּהוֹן:
ה גְּזַרִית קְיָם לְאַבְרָהָם
בְּחִירִי קַיְמִית לְדָוִד עַבְדִּי:
ה עַד עָלְמָא אַתְקֵן בְּנָיְךָ
וְאֶבְנֵי לְדָר וָדָר כּוּרְסֵי
מַלְכוּתָךְ לְעָלְמִין: ו וְיוֹדוּן

רש״י

סימי שיהא העולם מוי נחסדך ומכין אמונתך כשמים שהא נכונה ומקוימת, ותה היא האמונה, לותה ההבטחה שהבטחת את דוד על ידי נתן הנביא (ש״ב ז) לאמר כרתי ברית לבחירי להכין עד עולם זרעו: (ו) ויודו שמים פלאך. אם היה שומר הבטחתך:

מצודת דוד

(ג) כי אמרתי. כי אומר אני חסד אל יהיה בנוי ומתוקן עד עולם: שמים. כימי עמידת השמים תהיה נכון אמונתך: (ד) כרתי. רצה לומר וזהו החסד שאמר, כרתי ברית לבחירי, וחודר ומפרש נשבעתי לדוד עבדך: (ה) אכין זרעך. להיות נכונים למלוכה: כסאך סלה. כסא המלכות הנתון לך לרשת לזרעך יהיה עד עולם, כי אף שתבוטל בימי הגולה, הנה חשוב בימי המשיח ולא תופסק עוד: (ו) ויודו. אז צבא השמים

אבן עזרא

(ד) כרתי. הנה הזכיר בתחלה כי לפני הברית דבר השם היה חסד, ואחר הברית אמונה. והמפרשים עולם חסד יבנה כי בחסד נבנה העולם, אינו מטעם זה המזמור, ועוד כי כל עולם בכל המקרא הוא זמן: (ה) עד. הנה הראו עד היום, ואם נפסקה מלכותו שנים רבות, עוד תשוב ותעמוד מלכותו לנצח: (ו) ויודו. עתה יספר המשורר כי השם אל אמת, ודברו יהיה אמת, וטעם ויודו שמים

רד״ק

ואמונתו לבחיריו שיהיה נודע לעולם לדור ודור: (ג) אמרתי. חשבתי כי לעולם יבנה החסד שעשה לדוד לתת לו המלכות לו ולבניו אחריו, וכמו השמים שתכין אמונתך בהם שלא תפסוק, כי פירוש אמונה קיים, כן תכין אמונתך עם דוד ועם זרעו כל ימי עד: (ד) כרתי. ואתה כן אמרת לדוד על ידי נתן הנביא וכתבתי כסאו עד עולם. וקראת אותו בחירי כמו שאמר ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל: נשבעתי. כי דברו הוא שבועתו: (ה) עד עולם. ובניתי לדור דור. כמו שאמר נתן הנביא ובית יבנה לך. ובנין הבית הם הבנים ובני הבנים: (ו) ויודו. אמר אם אני מודה חסדך ואמונתך כן אני רואה השמים

מדרשי חז״ל

בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, אמר איתן אני השכלתי, משכיל לאיתן האזרחי. אמר הקב״ה השכלת כי באלה חפצתי מי שהוא מקלסני אל יקלסני אלא באלה, וכן איתן אמר חסדי ה׳ עולם אשירה.

אמרו לאיתן על מה העולם עומד, א״ל על החסד שנאמר: והוכן בחסד כסא, כביכול היה כסאו של הקב״ה מתמוטט

שְׁמַיָּא פְּרַשְׁוָתְךָ יְיָ לְחוֹד
קוּשְׁטָךְ בְּכְנִישַׁת קַדִּישִׁין:
ז אֲרוּם מַן הוּא בְּשַׁחֲקִי
דְּמִשְׁתְּוֵי לֵיהּ וְדָמֵי לַיְיָ
בְּאוּכְלוֹסֵי מַלְאֲכַיָּא:
ח אֱלָהָא תַּקִּיפָא בְּרַזְיוֹן דְּקַדִּישִׁין יָתֵב עַל כּוּרְסֵי יְקָרָא וְרַבָּא וּדְחִיל עַל כָּל מַלְאֲכַיָּא

פְּלֵאֲךָ יְהוָה אַף־אֱמוּנָתְךָ בִּקְהַל קְדֹשִׁים:
ז כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַיהוָה יִדְמֶה לַיהוָה
בְּבְנֵי אֵלִים: ח אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד־קְדֹשִׁים רַבָּה

רש״י

אף אמונתך. אמונת דברין יהו בקהל קדושים: (ז) יערוך לה׳. יהא נערך כמוהו: (ח) בסוד קדושים

מצודת ציון

ז) יערוך. מלשון ערך ושוה: אלים. חזקים. כמו אל גרים (יחזקאל לא יח), ורצה לומר מלאכי מעלה: ח) נערץ. ענין חזק. כמו כגבור ערץ (ירמיה כ יא): בסוד. ענין חבורה

נערץ. כי הוא אל אמיץ בחבורת עדת קדושים רבה וגדולה, הם מלאכי מעלה:

אבן עזרא

בתנועתם תמיד על פלאיך ועל אמונתך. אף היא בקהל קדושים, הם המלאכים המניעים: (ז) כי, יערוך. כמו יעריכנו הכהן: בבני אלים. הם הכוכבים. והטעם כי חכמי המזלות יראו בסיומם פלאות גדולות,

רד״ק

ידוו פלאך, והפלא הוא סבוב הגלגלים תמיד תנועה שאין לה הפסק, יורה על מנהיגם וידוו כי כל כחם מאתך הוא: אף אמונתך. אף האמונה שהכינות להם היא נודעת בקהל קדושים והם המלאכים, כי בקיומם יהיה קיום הגלגלים והאמונה הוא קיום. והם קיימים לעולם כי אינם גוף ומקיימים השמים שהוא גוף: (ז) כי. והם יודו ויאמרו כי מי בשחק יערוך לה׳. כמו שיחשבו עובדיהם והם השמים וצבאם מודים כי אין

מדרשי חז״ל

בדוד מהו אומר, כרתי ברית לבחירי. (מ״כ נג.).

ז) כי מי בשחק יער״ך לה׳ וגו׳. לפי שנאמר: ומיום השמיני והלאה יוצה לקרבן אשה, ללמדך שלא יטעך יצרך לומר יש לפניו אכילה ושתיה, מי היה מקריב לו עד שלא עמדו ישראל שנאמר: כי מי בשחק יערך לה׳. דבר אחר, מי כהקב״ה מאיר עיני חשכים ואין הלשון חזה אלא לשון אורה. רבי אחר, מי כהקב״ה עושה מלחמתן של ישראל, ואין הלשון הזה אלא לשון מלחמה. ידמה לה׳ בבני אלים, זה משה שעלה למעלה ועשה שם מאה ועשרים יום, יאמר לך אם היו מקריבין לפני, ולא עור אלא מי שהיה למד באכילה כיון שעלה אצלי וראה שאין אכילה אצלי לא אכל שנאמר: לחם לא אכלתי, ולמה אמרתי לך להקריב לפני כדי לזכותך, אמר הקב״ה כל מי שעושה מעשי יהא דומה לי. דבר אחר, אמר בלעם את שבעת המזבחות ערכתי, א״ל הקב״ה רשע הירצה ה׳ באלפי אילים וגו׳, אם הייתי מבקש קרבן הייתי אומר למיכאל ולגבריאל והיו מקריבין לפני, שנאמר: כי מי בשחק יערך לה׳. (ילקו״ש).

ידמה לה׳ בבני אילים. בבני אברהם יצחק ויעקב שהם אילי עולם. ואין אני מקבל קרבנות אלא מישראל. (תנחומא).

ח) אל נערץ בסוד קדושים רבה וגו׳. אמר רבי חנינא: מאן דאמר רחמנא הוקרן יוקרן כני מערי. אמר רב אחא, כתיב וסביביו נשערה מאד מרקדק עמהם כחוט השערה, אמר רבי יוסי לא מטעם הזה אלא מן מה דכתיב: נורא הוא על כל סביביו, מוראו על הקרובים יותר מן הרחוקים. (שקלים יד.).

ת״ר: מעשה בבחו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור הגדול, באו והודיעו לרבי חנינא בן דוסא, שעה ראשונה אמר להם שלום, שניה אמר להם שלום, שלישית אמר להם עלוה אמר לה בתי מי העלך, אסרה לו זכר של רחלים נזדמן לי חזקן מנהיגו. אמרו לו נכיא אחה, אמר להם לא נביא אלא דבר שהצדיק מתעסק כו יכשל בו זרעו. אמר רבי אבא, אף על פי כן מת בנו בצמא שנאמר: וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקב״ה מרקדק עם חסידיו כחוט

קונטרס חדושי תורה - השלמה
הרה"ג רי יואל טיטלבוים שליט"א

מהשי"ת בעצמו, וז"ש כי אותך רציתי" שהשי"ת בעצמו משגיח עליו, וכדברי המדרש הנ"ל דעותי לדקה זוכין למסות בגלל כעפיו יתי' ומושגחים מהבוכ"ע בעצמו.

ועי"ז הביא המדרש, כי לדיק ה' "לדקות" אהב לשון רבים, שהגם שרשעים ג"כ זוכין לקבל פני השכינה, אבל יש להם נער שהבעיסו את השי"ת, וממילא בהיות לאמתולי באפיה שיש להם בושה, שאפילו אם נוחים שכר לאחד שלא זכה ג"כ ממציים, דמאן דאכיל דלאו דילי' בהיות לאיסתכולי באפיה, כ"ש לרשעים שגם הכעיסו את השי"ת, משא"כ לדיקים שיגעו את עצמן ומגיע להם השכר יכולין להסתכל ביושר, וא"פ כי לדיק ה' לדקות אהב, שכל קיום התורה נקרא לדקה ונפרט מצות לדקה עצמה, ורק מי שעושה שני הלדקות היינו שמקיים כל התורה כולה וגם עושה לדקה, אינ כזה "ישר" יחזו פניו, שאינו מתנייס להסתכל רק יכול להסתכל ביושר, משא"כ מי שאין לו רק לדקה בלבד אף שזוכה ליחזו פניו אבל אינו בבחינת "ישר" אלא בבושה גדולה. וזה כי אותך רציתי לדיק לפני, שע"י שהוא לדיק יכול להיות לפני בחינת ישר יחזו פניו.

*

באופן ג' אפ"ל עוד, דהנה כתיב קן כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם, ופי' רש"י ז"ל שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, והקשו המפרשים דלכאורה בפסוק מפורש כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ והוא גילוי עריות, וכאן אמר שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל.

רק אפ"ל דהנה האוהה"ק הקשה איך אפשר שמלאה הארץ חמס, הלא היו ג"כ עגלין כיון שהיו גזלנין, ולכאורה בפשטות אינו קשה כל כך, שאפשר שזה הגזל בעצמו גם כן גזל אצל אחרים, ויכול להיות שניהם, במקום זה הוא גזלן ובמקום אחר הוא נגזל.

אבל אפשר לומר עוד בזה, דאיתא בגמ' (ברכות ל"ה ע"ב). כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל, שנאמר (משלי כ"ח) גזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית, ופירש המהרש"א ז"ל דבשלמא מה שגזל להקב"ה הוא פשוט שהרי כתיב (תהלים כ"ד) לה' הארץ ומלואה דקאי על קודש ברכה נמצא שגזל את הקב"ה, אבל במה גזל את כנסת ישראל, ופי' שע"י שאוכל בלא ברכה ממעט ההשפעה מהפירות כי הברכות מורידין שפע הברכה מלמעלה על הפירות שמברכים עליהם וכו' ובאינו מברך הוא מפריד ומשמית שפע הקדושה והברכה מכנס"י ומאביהם שבשמים נמצא שגזל את הכנס"י ג"כ.

והנה ידוע מפי הספרים שע"י חטא הידוע ממעטין חלילה השפע מהעולם, וכמו שפירש הישמח משה (פ' מקץ) עה"פ (שם מ"ג כ') ירד ירדנו בתחלה לשבר אוכל, שעושה שם חשבון שעל כל אדם חתום שם הוי' מלגאו ושם שד"י מלבר, וע"י חטא הידוע מחליפין אותו על שם ס"ס, נמצא שמחסרין מספר יר"ד, וזה פירושו ירד ירדנו שחסרנו מספר יר"ד, ועי"ז בתחלה לשבר אכל שזה ממעט השפע. ומפרש שם עוד בזה הפסוק (תהלים ק"ד) הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם, דע"י חטא הידוע נגרמים רח"ל משחיתים, והם מבקשים מאל "אכלם" של אותם בני אדם שגרמו אותם ע"כ, עי"ש. (ובגמ' סוטה (ד' ע"ב) עה"פ כי בעד אשה זונה עד ככר לחם (משלי ו'), דרש רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם). נמצא שעל ידי חטא הידוע רח"ל ממעטין השפע מכל העולם, ונמצא שגזל את כנסת ישראל וכל העולם, וכמו שהסביר המהרש"א ז"ל. ובזה

מ"ש הפסוק, כי השמים "כל בשר" אם דרכו על הארץ, שחטאו בחטא הידוע ומ"כ כולם היו גזלנים (ומיושב קושית המהרש"ק), דעי"ז המעיטו את שפע העולם וגזלו בזה את כל העולם, ונמצא "שמלאה הארץ" חמס, שגזלו מכל העולם ביחד ואין כאן שום שמירה להם בהא עליה.

אבל לפ"ז לא היה גזל בפועל רק עשו מעשים שעל ידם גרמו היזק להעולם, נמצא שאין זה רק גרמא בנזקין והדין הוא בגרמא שפטור מדיני אדם, והא דנחתם גזר דינם על הגזל שנגרם ע"י החטא אע"פ שאין הדין פטורים, ואף שהיה להם גם חטא של כי השחית כל בשר וכו' שזה לבד הוא חטא גורם, מ"מ עון של גזל אין כאן בזה כיון שהוא רק גרמא, מ"מ נתחייבו מדיני שמים וכמו שהוא הדין בגרמא שפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אלא דידוע דכשיש דין למטה אין דין למעלה, ומ"כ אלמלא קבלו עליהם לקיים את הדינים, היו נפטרים מעונש בעבור בחינת גזל כזה, דבדיני אדם פטור הגרמא, וגם בדיני שמים לא היו נענשים דכשיש דין למטה אין דין למעלה, אבל הם לא דנו למטה כמו שאיתא שבדור המבול לא היה דין למטה, לכן בא הדין למעלה לפני השי"ת (עי' ב"ר פכ"ו י"ד, ודב"ר פ"ה פי' ד'), ובדיני שמים גם גרמא חייב, ונמצא שהיה שם גם עון גזל. וז"פ הפסוק קץ כל בשר בא "לפני", שהדין בא לפני השי"ת, וע"כ כי מלאה הארץ חמס שהיה גם גזל, שבדיני שמים דמין גם על גרמא, ומ"כ מ"ש שלא נחתם גז"ד אלא על הגזל.

והנה בכל הענינים שחושבין בגמ' שהוא כאילו, כמו כל הכועס כאילו עובד ע"ז, כל המתגאה כאילו בא על כל העריות, וכהנה רבות שדימו חכמים כאילו וכו', קשה מאד ליזהר באלו הדברים, וכמו שפי' בספרים הפסוק (מהלים ע"ג) אם אמרתי אספרה "כמו" הנה דור בגדתי, ר"ל שאם יחשוב השי"ת כל מה שאמרו חכ"ל עליהם שהוא כמו וכו', אז הנה דור בגדתי שנמצא שכל דור בגדו ישראל בגדו בגדן מ"ו (פי' רש"ש דוד פ' נו, ומבא גמא להפרמ"ג פ' דברים), וכמו שאמרו (ערכין י"ז ע"א) אלמלי בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב אין יכולין לעמוד מפניו, שאפי' אם אינם חוטאים במעשה מ"מ קשה מאוד ליזהר בכל הענפים שאמרו עליהם כאילו כו', ואע"פ שבב"ד של מטה אין דנין המתגאה כאילו עובד ע"ז, מ"מ למעלה נחשב הפגם יותר.

וז"פ הפסוק כי אותך ראיתי צדיק "לפני" שאף בדיני שמים היה בא נחשב רק לצדיק אבל מ"מ לא אמר תמים שאין בחילות שלימות גמור בכל אלו המדות כלפי שמיא דאין צדיק באר יעשה טוב ולא יחטא, שקשה מאוד לעמוד בכל הפרטים של אלו המדות שנחשבו כאילו וכו' דקשה מאוד ליזהר בזה העולם מאיזה פגם באלו העמים ובפרט באותו הדור של רשעים, ע"כ לא אמר תמים מפני שהוא "לפני" היינו בדיני שמים, אבל למעלה אמר צדיק תמים הי' בדורותיו שגם לא אמר "לפני", ובדיני אדם היה צדיק תמים, שהרי בדיני אדם דנים רק על המעשה, דכל אלו העמים שאמרו עליהם שהוא כאילו עוע"ז או כאילו בא על העריות וכדו' בדאי לא קאי אדיני אדם, ע"כ אבל הדורות היה צדיק תמים, ואפשר דמה שלמעלה אמר צדיק תמים היה "בדורותיו" וכאן אמר רק צדיק לפני "בדור הזה", משום שבדורות שלפני המבול שהיה עוד קצת דין למטה ממילא לא היה דין למעלה וכנ"ל ומ"כ היה נחשב לצדיק תמים בדורותיו, משא"כ בדור האחרון של דור המבול שכבר היה הגרוע ביותר שלא היה אז כלל דין למטה ומ"כ היה דין למעלה ע"כ היה לפני ומ"כ לא היה נחשב רק לצדיק ולא תמים וכנ"ל.

וע"כ אמר לו הו
המיבה, שהו
שיתן רשות למשמי
גמור באמת לא הי
שאיתא בזה"ק (בי
פ' תולדות דף ס"ק
היה כ"כ בשלימות
עצמו מפני המשחית
ע"ב), וזה פירוש
כי אותך ראיתי לדי
שלפני לא נמצאת ת

וע"ז הביא המדרש
אהב ישר יחז
כאלו שהם בבחינת
דין למעלה בפני
מחמת שהם לדיקים

ועוד אפשר לפרש
מהאמת פיו
נחת לנו ה' אלקינו
מאור פיו יתברך ש
ממילא מתדבקין בא
למד תורה, כמו
בפירש") מכל הבהמ
טהורה לישראל, למד

וחידוש איתא ב
שעל כן
שהקב"ה רצה ליתן
ולכאורה הוא פלא ש
שעברו אפי' על שב
עריות וע"ז ושפכ"
בני נח היו מצווין
קבלת התורה, ולבסוף

כאן לאחר ברכה אחת ותינא בר פפא כל הנהנה מן העולם בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל שנא' "גזל אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנא' "הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך אמר רב אחא בר יעקב אמר רב אבין אמר אלא בנסת ישראל שנא' "שמעו אלי בני מסר אביך אל תפוש תורת אמך כאן דבר הוא לאיש משחית אחר ותינא בר פפא אמר רב אבין אמר אלא בנסת ישראל שנא' "לא אמרו אל אחי לאחיהם שבשמים ר' תינא בר פפא רבי בריב "לקחתי דבני בקרו חבר וכתיב "ואספת דגן וגר' לק כאן בנסת ישראל עשרן רצונו של מקום כאן בנסת שאין ישראל עשרן רצונו של מקום חד "ואספת דגנך מה הלל לומר שנא' "לא ישמש ספר התורה הזה מפיך יכול הרבים כבתבן הלל ואספת דגנך תנרג בהן דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן חזי אומר אפשר ארם חרישא בשעה הרישה חורש בשעה הריעה וקוצר בשעה קצירה ורש בשעה הרישה חורה בשעה הרחה חורה מה תלה עליה אלא בנסת ישראל עשרן רצונו של מקום מלאכתן נעשית על אחרים שנא' "ועבדת את אויבך וגו' אמר אבי הרבה עשר ברכו שמעאל ועלזה בין בר' שמעון בן חזי אלא עלזה בין אל רבא לרבנן במערבא סייגוהו כולא שרא: אמר רבה בר בר חנה אר' יוחנן משום רבי יהודה בר' אלעאי בא וראה שלא כדרוחה הראשונים דרוחה הראשונים עשר תורתן קבע ומלאכתן עראי זו הוי נקיטמה בין דרוחה הארחנים שעשר מלאכתן קבע ותורתן עראי זו הוי לא נקיטמה בין ואמר רבה בר בר חנה אר"י משם רי' בר' אלעאי "בא וראה שלא כדרוחה הראשונים דרוחה הארחנים דרוחה הראשונים הוי בבניסן פרוחתיה דרך "פרקסמן כרי לחיבן במעשר דרוחה הארחנים מביסן פרוחתיה דרך דרך חצרות דרך קרפיפות כרי לפסגן "מן המעשר דרוחה הראשונים הוי מרחיב במעשר עד שראה פני רבית שנא' "בערתי הקדש מן הבית ורי יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שנא' "ואבלו בשעריך ושבעו: רש"ן מן דיין וכו': מאי שנא יין אילימא משום דאשתרי לברכה דתרי שמן דאשתרי לעליה ולא אשתרי לברכה "ואמר רב יהודה אמר שמואל וכן אדר יצחק אדר יוחנן שמן זית מברכין עליו בפרע אמרי הרם משום דלא אפשר דהכי נברוך בורא פרי הזית פירא נטפה זית אקרי ונברוך עליה בורא פרי עץ זית אלא אמר מר זוטרא הכרא זין משמרא לא זין ומשמרא לא זין ותרגן "דנחיר יומן המזון מזרב במים ובמלח ותיגן בה מים ומלח הוא ולא אקרי מזון דא כל מילי אקרי מזון ניסא תזהי תיזבוא ושמואל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בה' המינין בלבד ואר הוא באומר בל חזן עלי אלמא משמרא זין אלא הכרא סעיד ומשמרא לא סעיד ותכרא מי סעיד "והא רבא "הוה שדי חמרי כל מעבר יומא דסכרא כי היכי דנברוך עליה ונוכל מצה מפי מזבא נריר פורתא סעיד ומי סעיד כלל הכרוב "יין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' נהמא הוא דסעיד ותכרא לא סעיד אלא בגיה תרתי סעיד ומשמה נרמא מסעד שכחו אי רבי נחמיה דאמר לא קבעי אינשי ברכות לא קבעי אינשי אל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עליה שעודתיה מאי אל לכשיבא אלהו ואמר אי הויא קבעוותא השתא מהא "במלה דעתו אצל כל אדם: נוטא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן אדר יצחק אדר יוחנן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ דכי רבי אלישע דקא שרי לה (משנה) אמוקי אמוקי מיקיב ליה "הרגיא "השתוה שמן אל "הרחמן "הנך שמן של חרומה משלם את הקרן ואינו משלם את הקרן ומשלם את הרמשה אלא דקא אכיל ליה על ידי פת אי הכי הויא ליה פת עיקר והוא שרי ליה עי אינגתן דאמר רבה בר שמואל "אינגתן מיא דסקלא "אנגתן מיא דרולדא

מסורת הש"ס

כאן לאחר ברכה אחת. אם כרבנן, דבנסת ישראל. שכמאמרו שפירוש לעיל: אין פשע. ולפי שאמרו מקל רשיס שפסרים ולמדין מעון לעשות כן מפשעים לידבנים בן בנם. שאמרו הכתיב לא תעשה לך פסל ותמונה כל אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ לא תשתחוה להם ולא תעבדם. אמר רבי יוחנן בן לוי: מנין שנאמר לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם. אמר רבי אלעזר: מה אלהי כסף ואלהי זהב מיוחדים לי אף כל אשר אני מיוחד לי אל

כי׳ ולגבאי תשובה גם לעתיד קתמר ודריק : שבעלי תשובה עומדין כו׳ . גם אלפי הנראה דבר זה רחוק מהסכל שיסה לגבאי תשובה מעלה יחודי׳ על הצדיקים נתודים כבר כתבו מתפרשים מפתיים ומיתוקים בזה ע״ש ואמנה חלקי גם אני לפי דקדוק לשוט אמרי׳ ומתי קרוב שהם קרוב לדבר עבירה ומתרחק ממנו דלא חייבי בתנות ובבר עבירה בטוטל דמיב לא הוי כרי לב קרוב לדבר עבירה אלא דריל שהיה קרוב לפי מתשבתו לעבור עבירה ומבר עבירה בטוטל דמיב לא הוי כרי לב קרוב לדבר עבירה אלא דריל לעבור עבירה ודוחי בזה עבר על ילבו ולא עשה העבירה אבר רבי אבהו דיש לו תשלה יחידים על הצדיקים נתודים שלא היה בהן הבטה אילר הרע בלל ולא קרבו לעבירה ודיי׳ אבר דאמרא״ב לדיקים נתודים יש לה תשלה יחידים שלא חטאו בלל גם בתחבה המלה״ב זה הקרוב לדבר עבירה אבר היתה בתשבה ואו לא תיבי דריק:דק״ יין התשתיר כי׳ מלה יין שורה על פרי. ביתמריא (סנהדרין לה.) ותשתר בעבריו ותשבה כי׳ הוא דבר אחרו יין הוא דבר ראחי יש מלין דומה לאותן ענבים דיוה ברלשיה שנברלו יש מלין תמלי׳ הענבים שנטעו אחלי׳ שהם יש מיב ומיהיב עין לא לראה קודם הבריאה שהיה לין ולא תלבים ודל״ה אם עדין שלא שלטה כי שהוא מקום ראחבי לאשיל הדם קודם אחתא שלאחר בו אבי אמרתי אלהים אתם וגו׳ לא זה בראוחו והנה הטוב״ב אמרו בפרק היה קורא (יז.) לדיקים עומדין כי׳ ומכאן ואחתרינן תניי הסביבה ודריק: תל״ל אבר ילא תעדן ונו׳ גן לחד ועדן לחד כי׳ ובחמנית פ״ק (יז.) אמרו אלהי קרא דגן הוא כי׳ מעדן ע״ש : כיון שראה אותם שלא כי׳ . ומחתא חיד כבראה אותם קודם שלא לבקש אלא לעלות ובקש לו ולאפשר עידיה כבר שהיה בן ר״ג ושלא הכראה לי תלמידיו שבחלילו הרעים שלבר. אלו לשלול אחבו לבקש רחמים ושלה כי׳ וקל״ : לבי׳ כבוא אחם כי׳ . עדיין יש לפרש בתבראם שלאחר כי נכיא הוא ואחבלל בעדן ואחם ריל שאמא נכיא ודוחה. שלי׳ אפלא אחחה ודיש לי הבא וכי בבוא אחם בתבראם כי׳ וקל״ : לבי׳ הוא גדול מעך ריש לפי תלים נפ׳ הבעבעים (סלי.) דלעבעים תפלג אחרים לאדם מעיל לי יותר מהפלה עלבו ודיי״ אחרו : (ברכות הב) אין חבוש מהיר פלבו מבבי המחרון שע״ב הוה אחתלל בל רבקה שלאחר ויעבר ל״ ה ולא לה ולפאר שהוא מיבר שמחה של ריבי׳ ודיי״ דלעבל שבלבו לרים לבקש רחמים שיבוא נעבים בחפלה ומבקשהחדיש דריבי׳ שלאחר אלחלי הבאה בן ובלא כי׳ ובבי׳ אחבו ובי׳ תבלא בדול. שלא יבאה בשיבר שבבלו ובבי׳ לפי דבאה בחבל הבא דחבה בעבד כי׳ בפרבי׳ בעבד מרבל אחיד לבאה לו בבבו ב הוא רבי תבלא רבל אחיד בבא ה׳ לבחבלל לפבי. בל אחתרבות בל הבריות אחלה״ל ריב״ : הוא אבר לפבי אחלל אחבו לבאה בבא אחלל בל בבבו אחלל בל בבבו אחלל בל בבבו

והנה מהפסוק שהבאנו לעיל גבי יונה הנביא, מוכח דגם עם שאר האומות מתנהג הקב"ה במידות רחמיו. אולם אם כנים הם הדברים, צ"ע מדוע חרה ליונה הנביא על אשר נחם האלהים על הרעה אשר דיבר לעשות לעיר נינוה, והרי "מנקה הוא לשבים", וכיון שאנשי נינוה שבו מדרכם הרעה, בדין הוא דנשא עוונם.

ונראה דאף ד"ג המידות נאמרו בין לישראל ובין לאומות העולם, מ"מ יש חילוק גדול ביניהם, דהנה איתא במסכת ראש השנה [י"ז ע"ב] "אמר רבי יהודה ברית כרותה לי"ג מידות שאינן חוזרות ריקם, שנאמר [שמות ל"ד י] הנה אנכי כורת ברית". ו"ברית" זו לא נכרתה אלא לישראל, ולא לאומות העולם, וכדכתיב שם "נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים". והיינו ד"באומות העולם" יתכן שיחזרו ריקם, ולכן חרה ליונה, על אשר קיבל ה' תשובתם והתנהג אתם במדות רחמיו, דלא היה מוכרח לעשות כן, כיון שאין "ברית כרותה" אתם.

ועפי"ז יבואר גם הפסוק בפרשת ואתחנן [ד' ז'] "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו". וצ"ב דהא תפילה ותשובה מועילות גם לאומות העולם, כמו שמצינו בעיר נינוה. וכן מבואר במלכים [א', ח', מ"א מ"ג] "וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו'. ובא והתפלל אל הבית הזה, אתה תשמע מן השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי". וכן כתיב בישעיה [נ"ו ז'] "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים". הרי שקרוב ה' לכל קוראיו, ואפילו אם הוא לא מזרע ישראל.

ולפי דברינו יבואר הדבר, דכיון דרק עם כלל ישראל "כרותה ברית" שאין המידות חוזרות ריקם, ולא עם אומות העולם, לכן שפיר אמר דמי גוי גדול כבני ישראל אשר ה' "קרוב אלינו בכל קראנו אליו", דבהכרח ישמע לקול תפילתנו בגלל הברית שכרת אתנו. משא"כ "אומות העולם" שאין הכרח שישמע להם ה'.

עוד יש לפרש עפ"י מה שדרשו חז"ל בגמ' ראש השנה [י"ח ע"א] ד"בכל קראנו היינו בציבור". וזה פשוט דציבור לא שייך אלא ב"ישראל" ולא "באומות העולם", דאינהו לאו צבור נינהו, רק נקראים עשרה אנשים בלבד.

ואולי זהו ג"כ ביאור דברי הגמ' דמחלק בין יחיד לציבור, משום דהברית היתה רק על "תפילת ציבור" כמבואר בגמ' שם "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם". ולכן דוקא בציבור הוא "בכל קראנו אליו", כי אז ברית כרותה לי"ג מידות שאינן חוזרות ריקם, אבל ביחיד נאמר "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב".

[שמעתי ממו"ר הגרמ"ד הלוי סאלאוויציק שליט"א, בשם מרן הגרי"ז זצ"ל]

ספר שי לתורה - רגש השנה ומן הכפורים
הרה"ג ר' שמעון יוסף מלר שליט"א

(14)

תפילת נעילה

עלינו לקפוץ למרכבתו של המלך

בדברי התעוררות שנשא הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא שליט"א, לפני תפילת נעילה, הביא מדרש נפלא בשיר השירים [פרשה ו' א'] על הפסוק "לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב. תני ר' חייא, משל לבת מלכים שהיתה מלקטת בשלפים, נמצא המלך עובר, והכיר שהיא בתו, שלח אוהבו נטלה והושיבה עמו בקרונין. והיו חברותיה תמהות עליה ואומרות, אתמול היתה מלקטת בשלפים, והיום יושבת בקרונין עם המלך. אמרה להם כשם שאתם תמהות עלי, כך אני תמהה על עצמי וקראת על עצמה, לא ידעתי נפשי שמתני וכו'".

והנה "הנפש" — בת המלך היא, וצריכים אנו רק לקפוץ למרכבתו של המלך, ומיד אנו עם המלך יחד, עלינו לנצל את הזמן ואת השעה, ולדרוש את ד' בהמצאו, כשהוא קרוב אלינו, ורק לקפוץ כביכול אל מרכבתו של המלך ואז נזכה לכל הטוב המובטח בעולם.

למען נחדל מעושק ידינו

"אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים ותלמדנו ה' אלהינו להתודות לפניך על כל עוונותינו למען נחדל מעשק ידינו ותקבלנו בתשובה שלמה לפניך באשים וכניחוחים" וכו'.

הנה צריך להבין, וכי עבירת גזל כ"כ חמורה היא, שיש עלינו להתפלל לסייעתא דשמיא בפרט הזה, יותר מאשר לגבי שאר עבירות שבתורה.

וביאר בזה הגרי"ד סאלאוויציק זצ"ל [בן הגאון הגדול רבי משה זצ"ל] דהנה באמת "הנשמה לך והגוף שלך", והכל שלו — של הקב"ה מכח זה שבראו, וכדכתיב "לה' הארץ ומלואה וגו' כי הוא על ימים יסדה" וגו'.

לפי"ז נמצא שכשהאדם חוטא, ומשתמש בגופו, במוחו, או בכשרונותיו, שלא כפי רצונו של הקב"ה, הרי הוא גוזל בזה מהקב"ה את שלו. כי כל מה שהתיר לנו הקב"ה להשתמש בגופנו, הוא רק לדברי מצוה ולדברים המותרים. אכן, המשתמש בגופו לדברים האסורים, הרי זה בבחינת "שואל שלא מדעת" שדינו כגזלן.

זהו שאנו מבקשים מהקב"ה, "למען נחדל מעושק ידינו", חיינו שלא נמשיך לחטוא עוד, וממילא לא יהיה בידינו עון זה של "שואל שלא מדעת" במה שנשתמש בגופנו, בחיינו, ובכשרונותינו לדברים שלא הותרו לנו ע"י בוראנו.

* * *

יש בנותן טעם להביא כאן את דברי המהר"ם שי"ף [בסוף מסכת בבא קמא] "בוא וראה, תכלית השנה — ימים טובים. תכלית ימים טובים — יום הכיפורים. תכלית יום הכיפורים — נעילה. ומתפללים להציל מעושק ידינו... לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, וכיון שהחתימה על הגזל, לזה בתפילת נעילה שהוא זמן החתימה מתפללים כל זה". התבונן בדבר כי עמוק הוא.

רחום וחנון

"ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה וסלחת לעוונינו ולחטאתנו ונחלתנו".

בתוס' ראש השנה [י"ז ע"ב] ד"ה שלש עשרה מדות וכו' מבארים בהגה"ה "וגם יש בלשון חנון מתנת חנם, כדאמרינן בברכות [ז' ע"ב] וחנותי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון".

הבית הלוי זצ"ל ביאר, עפ"י דברי התוס' את הכתוב "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה כן עינינו אל ה' אלוקינו עד שיחננו. חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז". [תהילים קכ"ג] ויל"ע מה שאמר "כי רב שבענו בוז", וכי רק "כבוד" היה חסר להם לישראל, אז בהיותם בגלות!

אלא ביאור הענין הוא, כיון דקיימא לן בעבד שיכול הרב לומר לו "עשה עמי ואיני זנך". [יעוין גמ' גיטין י"ב] במצב כזה שהאדון שולל מעבדו כל תמורה על מלאכה שעושה עמו, נמצא שכל מה שמבקש מאדונו **"מתנת חינם"** הוא. לפי"ז נראה דזהו דכתיב "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כן עינינו אל ה' אלוהינו עד שיחננו". אנו מבקשים ומתחננים מאת ה' שיחון אותנו בחינם, לפי שגם מי שעובד את ה' אין לו לבקש שכר, כיון דכל השכר שהשי"ת נותן עבור קיום המצוות זהו רק מתנת חינם. ועל כן נקרא "מתן — שכר" שהשכר הוא "מתנה".

ובזה יבואר הפסוק "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". [תהלים ס"ב] ולכאורה אם משלם "כמעשהו" אין זה שייך ל"חסד", אכן מאחר שאין לו לאדם

כלל לבקש שכר עבור מעשים שעושה, כל התשלומים הם רק בתורת **"חסד ומתנה"**.

וזהו דהוסיף עוד דוד המלך ע"ה בבקשתו, "חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז", דהנה איתא במס' נדה [מ"ז ע"א] "שמואל בדיק באמתא ויהיב לה ד' מאות זוזי דמי בושתא. אמר לעולם בהם תעבודו, לעבדות מסרן הכתוב ולא לבושה". וחזינן מכאן שלעבד אין עושים בושה. לכך הוסיף דוד המלך לאחר שהמשיל את עצמו לעבד, ואמר "כי רב שבענו בוז" דבושה גם לעבד אין עושים.
[שמעתי ממו"ר הגרמ"ד הלוי סאלאוויציק שליט"א]

למען נחדל מעשק ידינו

"אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים ותלמדנו ה' אלוהינו להתודות לפניך על כל עוונותינו למען נחדל מעושק ידינו ותקבלנו בתשובה שלמה לפניך כאשים וכניחוחים וכו'".

פעם אחת דרש ה"חפץ חיים" זצ"ל בישיבתו בראדין קודם תפלת נעילה, וכך אמר: הננו מתקרבים כבר לגמר הדין. על עבירות שבין אדם למקום כבר שבנו בלב שלם, בחרטה על העבר ובקבלה על להבא. אבל על העבירות שבין אדם לחברו, אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, ואם ח"ו שכח אדם מלהשיב אפילו פרוטה לחבירו, חייב להשיב, ולא יוכל לעבור את הגבול, כמו מי שנמצא בידו "סחורה אסורה" ע"פ חוקי המדינה, שבעלי המכס מעכבים אותו על הגבול ואינם מרשים לו להמשיך בנסיעה.

כמו כן מי שנמצא בידו דבר גזילה, לא יוכל לזכות בדין. אכן מה יעשה האדם, והרי עומד הוא בעיצומו של היום הקדוש, ואי אפשר לו להשיב עתה את הגזילה, כי הלוא בבית הכנסת אנו עומדים. ועל כן על כל אחד לקבל על עצמו שתיכף אחרי יום הקדוש ישיב מה שלקח, או גזל, וזוהי כוונת התפלה "למען נחדל מעושק ידינו" — ואז נוכל להתפלל תפילת נעילה, ולעבור בשלום את הגבול שבין השנה שעברה לשנה הבעל"ט.

* * *

על הכתוב "ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ". [ו' י"ג] כתב רש"י "כי מלאה הארץ חמס לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל".

עדי משמש בו׳ מכה

בגמ׳ א׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ ב׳ :

בגמ׳ ב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

ס׳ ג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ י׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ יא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ יב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ יג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ יד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ טו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ טז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ יז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ יח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ יט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ כט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ל׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ לט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ מט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ נט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ס׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ סט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ע׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ עט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ פט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ צט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ ק׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קי׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קיא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קיב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קיג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קיד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קטו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קטז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קיז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קיח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קיט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קכט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קל׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קלט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קמט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קנט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קס׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קסט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קע׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קעט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפי׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפיט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפכט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפל׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפס׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפע׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפק׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפל׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפס׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפסט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפע׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפעט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפפט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפצט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפק׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפקט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפל׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפלט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמו׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמז׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמח׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפמט׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנ׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנא׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנב׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנג׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנד׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנה׳ פרי׳ פרש׳ מגילה מגילה ב׳ :

בגמ׳ קפנו׳ פרי

מרן רבי אליעזר מלך מפיורא נזר מדינוו

לטובה (המבוארים בספר קהלת [ג א]), והוא בחינת י"ד ימין חסד, ויש י"ד עתים להיפך בחינת י"ד שמאל גבורה, והנה בהתגברות י"ד ימין, אז נתהפך גם י"ד שמאל ונתהווה לחסד. והנה כח מעשיו הגיד לעמו (תהלים קיא ו), כ"ח אתוון דפסוק בראשית בהם מרומזין כל הכ"ח ע"תים, (ומה טעם פתח בבראשית, משום כ"ח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים [כ"ד פ"א ב"ן], כי בעוסקם בתורה מתגברין על י"ד אויב, ובהיפך ח"ו נאמר [איכה א ן] וילכו בלא כ"ח לפני רודף), וי"ש דוד [תהלים לא טז] בידך עתותי הצילני מי"ד אויבי. וי"ש שלמה כל אשר תמצא ידיך לעשות בכחיך עשה, תפעל שיכללו כל הכ"ח עתים בי"ד ימין. והנה י"ד פעמים כ"ח בנימטריא **תב"ל**, מספר הב' בני חלקים ס"פר וסופר וסיפר"ד כנ"ל, הנה **י"ד כ"ח** בנימטריא **מ"ב**, בזה השם נברא מעשה בראשית כנודע מן המקובלים הראשונים, שיוצא מן בראשית עד ה' של ובוה"ו:

התחלת התורה באות ב', רמז למדת מלכות שנקראת **בי"ת**. דידוע שכל העולמות נבראו בסוד נקודת המלכות, ששיער כביכול בעצמותו ית' שאין מלך בלא עם, ולזה היה התעוררת בריאת העולמות. והנה מדת מלכות נקראת בי"ת, כמו שאמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"ב) מעולם לא קראתי וכו' לאשתי ב"יתי, ובכהן גדול וכפר בעדו ובעד ב"יתו (ויקרא טז יז). וחסוד הוא (עיין בספר שערי גן עדן) שהוא להיות ג' פעמים אור (סודם כת"ר עם הכולל) נשפעים לזעיר אנפין, וכ' פעמים אור הנ"ל הוא משפיע למלכות שמים הק בחסרון האלפין (שנשארים למעלה) ונשאר בה י"ה ו"ד מנין בי"ת, וכן נאמר לאדונינו דוד מלך ישראל (שמואל ב' ז יא) והגיד לך כי בי"ת יעשה לך יי' כי יירש המלכות, והשתלשלות התורה מעולם ועד עולם, ולעולם מלכות של עולם העליון מתלבש בתחתון ממנו בסוד כ"תר מ"לכות. אם כן לזה התחילה התורה באות ב' ו"כתי, לחורות מאין שורשה ומחצבה, ולמה היה בריאת העולמות לבנות לה בי"ת מעולם ועד עולם מלכותך מלכות כל עולמים, והבן. ועיין מ"ש לעיל בענין בר"אשית, לרמז לבנות ב"תים לתיבת ר"אשית ותתייליד מל"כות מרא"שית, והבן:

עוד ב' רבתי, נימטריא **תתר"ד**. דהנה אמרו רז"ל (כ"ד פ"א י') התחילה התורה באות ב', שהוא לשון ברכה. והנה בית רבתי בנימטריא אלף כ"ד, בחזרת האלף לאלף נימטריא **כ"ח** "כה תברכו" (במדבר ו כג), דרוש באריכות וקבל שכר:

בראשית, בו נרמזים הגואלים האחרונים העתידים לגאלינו במהרה בימינו, והן חמה "נחמיה "בן "חושיאל "מנחם "בן "עמיאל "אליחו, בנימטריא "בראשית. נרמז זה אשר בתחילת הבריאה עלתה מחשבתו ית"ש הגואלים האחרונים, אשר על אותו הזמן נאמר (תהלים קד לא) "ישמח (מ"שיח) י"י במעשיו, שמח לא נאמר אלא "ישמח. והנה נעוץ סוף התורה בתחילתה "לעיני "כל "ישראל (דברים לד יב), רצ"ל להיות לעינים לכל ישראל עיני העדה (במדבר טו כד), "בראשית ברא אלהים, ברא השי' אותן המנהיגים אשר הם מנין בראשית"ית, וכנ"ל:

ד **בראשית** ברא אלקים. הנה הזקינים שינו לתלמי חמלך וכתבו אלקים ברא "בראשית (מגילה ט' ע"א). דלכאורה הוא מהראוי להתחיל בשמו ית', והנה לפי הפשט יתכן להתבונן למה באמת לא התחילה התורה בשמו יתברך. ואומר לך דבר נחמד, דהנה ידוע כל פועל אומן מקדים במחשבתו לעשות דבר הנפעל, בכדי להשלים חסרונו באיזה דבר שנחסר לו, ומקדים במחשבתו צורך הפעולה לטובתו. דרך משל אומן העושה כלי שעות שקורין זייגר, הנה מקדים צורך וחכלי לטובתו, כי הוא חסר במה שאינו יודע עתיו ורגעיו, ועל ידי הכלי הזאת ישלם חסרונו. ובאם אינו עושה בשביל זה, כנן שיש לו כלי כזאת, הנה עושה כדי למכור כי יחסר לו מן הממון המצטרף לטובתו, ועושה כלי זה להשלים חסרונו בממון, הנה פועל כזה לא יקרא לו "פועל "אמת, כי אין פעולתו "אמת עושה הזייגר וכוונתו לדבר אחר. מה שאין כן הבורא י"ת

שמו שלם בתכלית השלימות, לא עשה פעולתו להשלים חסרונו ח"ו כי אינו בעל חסרון, ואם כן כביכול לא הקדים את עצמו במחשבתו, רק עשה לטובת הפעולה בעצמה מדרך הטוב להטיב, זה נקרא פועל "אמת שפעולתו "אמת, הבן. הנה אלו הקדים השי" את שמו בתורתו קודם הפעולה, היה משמע ח"ו שהוא כמו כל הפועלים שמקדימים במחשבתן את עצמן להפעולה. על כן הקדים השי" את הפעולה להפועל, ואמרה התורה בנועם אמריה "בראשית בר"א קודם לשמו ית', לחורות שעשה לטובת הפעולה. ויוצא לנו מזה עיקר גדול באמונה וצורך הודעה זו לתורה ולעבודה, כיון שנודע לנו שהפועל הטוב ב"ה פעולתו להטיב לבריותיו, מזה נדע שכל ציווי התורה לטוב לנו כל הימים, שהבורא ב"ה שבראנו להטיב לנו, הוא יודע את אשר טוב לנו בב' העולמים, על כן מחויבים אנחנו לקיים את כל אשר צונו, ולמנוע מכל אשר הזהירנו, בין והתבונן. והנה נוי לא יקבל עליו דברים נחמדים כאלו, על כן שינו לתלמי המלך אלקים ברא בראשית, אבל ישראל עם קרובו הן המה עמוסים מני בטן המה מבינים הענין. וזה שמקושר סוף התורה לתחילתה לעיני כל ישראל יכולים לכתוב "בראשית ברא אלקים", מה שאין כן לגוי צריכה לשנות ולכתוב "אלקים ברא בראשית".

עוד אודיעך הנלפע"ד על פי הפשט, דהנה כמה מהפלסופים אשר מאנו לקחת מוסר התורה והאמינו הקדמות, והנה גם שהאמינו הקדמות, עשו המצאות להמציא בשכלם מציאת השי" בדרכים זרים ומהבלים, הגם שהכריחו באמת במציאת השי" גם לדעת הקדמות, עם כל זה הוא דרך ארוכה ילאה

בגמרא סוכה (מ"ט ע"א) בראשית

אל תקרי בראשית, אלא "ברא "שית, שיתין משית ימי בראשית נבראו. הנה ניסוך היין כל ימות השנה מבואר בתורה שבכתב, וניסוך המים בחג הוא מתורה שבעל פה (שם ל"ד ע"א), והוא ברמז מעט בכתוב (כדרך כל תורה שבעל פה) (עיין שבת ק"ג ע"ב). הנה ניסוך היין מורה על הגבורות זה לא נמסר בסוד, וניסוך "המים בחג על החסרים

נמסר בעל פה ביני ובין בני ישראל כי גבר עליו חסדו. והנה בחג מנסכין "מים "יין להמתיק הדינים בחסרים, "יין "מים בגימטריא ק"ם כפ"ף, הכורה על החסד סוד פדיון נפש ק"ם, והנה בעבור זה כמו שניסוך "המים ברמז בתורה ונמסר בעל פה, כמו כן בריאת "השיתין אשר בהם מנסכין וממתיקים הגבורות בחסרים, הנה נמסר בסוד וברמזין בתורה "בראשית, ונמסר בעל פה "ברא "שית, והוא גם כן ביני ובין בני ישראל:

בגמרא ר"ה (ל"ב ע"א) "בראשית

נמי מאמר הוא, שנאמר (תהלים לג ו) בדבר י"י שמים נעשו. "והנה קשה למה לא נאמר ויאמר, עיין בכתבי קודש להקדוש מוהרד"ב זצוק"ל דבמאמר הראשון נבראו האותיות, וזהו בראשית ברא אלקים א"ת, היינו רמיזת האותיות שנבראו בהם שמים וארץ, ואי אפשר לומר "ויאמר קודם גילוי האותיות. ולדעתי הכונה בזה המאמר הראשון מעשרה מאמרות, הוא בחינת גילוי הראשון מסוד עשר ספירות בליסה, ואינו נרמז באותיות רק בקוצו של יו"ד, ועוד יש בדברי הקדוש הרב דברים עמוקים אי אפשר להלביש את הענין בכתב. ויש לבאר עוד, הנה בראשית נמי מאמר הוא, ולא נאמר

שכל האדם ויולד לו ספיקות, חוץ לזה תפול בזה כל יסודי הדת אמונת השנחה בעולם השפלים ושכר ועונש. מה שאין כן בעלי דת התורה מאמיני החידוש על פי התורה, הנה אמונת מציאות השי" בהכרח הוא בשכלם בקלות העיון, דעל כרחך כל חדש יש לו מחדש, שאין הדבר עושה את עצמו אחר העדרו מבלי ממציא שממציאו אחר העדרו. וזה הוא חכמת התורה שהתחילה בראשית ברא (ואחר כך) אלקים, הוא עצה מן התורה, ורצ"ל כיון שתחזק שכלך ותאמין בחידוש הבריאה מבראשית, הנה יצא לך אמונת מציאות הממציא החידוש, הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

עוד אבאר לך ביותר, דהנה כמה וכמה גם מבני עמנו (אשר דרכו דרך לא סלולה מסכנת אבני מכשול), אמרו שאין מן ההכרח להאמין שהעולם יופסד בזמן, הגם שהאמינו בחידוש, וכבר ידוע שכל הוה נפסד אמרו שכל זה הוא בטבע, אבל

שפתוב על רבי עקיבא (שמות פ"ד) בתחילת הליכתו ללמד. מצא מה מצוה וזשא אותו קושה מליון, לא ידע כי מה מצוה קונה מקומו, וחשב שעשה מצוה גדולה. והתוקעני: דע כי אשם מיאלי שיוך המים כי בן הדוך כל המתחשר ולא ידע דין תורה. וכמו שפתוב (לקמן ב' ח') ולא עם הארץ חסיד. כי אי אפשר לו להיות בדבר אחר מבי אלה.

וזה שאמר דוד (תהלים ל"ט. קח) "עד לדעלי הבריך ואור לנתיבתי". ר"ל מי בן אמיר דוד בתחילת הליכתו וקרוים לדרכה (פסוקים ח' ע"א) "עד לבריקה יפה כי בן אמיר דוד בתחילת הליכתו וקרוים לדרכה. אי הלהבדלה מצוה בהבאקה שאורה לו לאות הדרה. ואחר המעלות. וכמו החילה בחשוך אבאקה מאירה לו לאות הדרה. ואחר כך בדרך עצמה. לעת בין מקום זה הדרך לקרום אחר באחתו דרך. לזה צריך עיון בק בפר.

וזהו "עד לדעלי". על מקום מדרך פה רגלי "ואור". לכל הפחיבה. ויא התורה. לכן אחר מכן חוזה שכל עצן נעשה בפחדנה ביטר מבוסס(מס) ואי אפשר לנו לעשות הצבורה וגמילות חסדים. רק בפי התורה. לזאת. הגה הפורה עמוד שליש לבדנה. כי אם היא כל השלשה עמודים ביחד. כי הלעדה לא יכונו מאיפה".

וזהו מאמרם ז"ל (בק' י"ב ע"א). נשאלה אם הלמוד גדול או מעשה גדול. כי סברו שיהבו מעשה המצות מבלי למוד תמיד. אם בן אין מקום. אבל מכל מקום רק מצוה אחת היא. ואם בן. המעשה גדול שבכלל המעשה הם הדי"ג מצות. אחר כך נגמר ונבדר. בהיותם חוקרים אמתחת הדבר. כי אי אפשר לעשות שום מעשה בראוי בלי למוד.

אשר שייא הדבר מסור להשגת אדם לעצלה ראש מכל כל הנשגבת ואך ג' עניין מלאים אות קה. לעמת מהלכה". פרק י"ב יכי הנורה הקדושה אצילה מס. כמו שכתב בנפש הזיים בשער א'

רות מ"ב

חיי מלוא שמים עליכם:

ל

חיי מלוא שמים עליכם. כי אי אפשר לו להיות בדבר אחר מבי אלה. ולא עם הארץ חסיד. כי אי אפשר לו לעשות מלאכה אין מעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא על מנת שיהיו מעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא יהיו מלוא שמים עליכם:

אלקינו אלוקי אבותינו שיש סיכו וכל קבל משמעון הנאמיק. הוא הייו אומר אל תהי כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם.

אלקינו אלוקי אבותינו שיש סיכו וכל קבל משמעון הנאמיק. הוא הייו אומר אל תהי כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם:

עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, סְעַדַּת הַמֶּלֶךְ לְבֵיתוֹ, כִּי יִרְצֶה שִׁכְרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה לְהָבִיאוֹ לְבֵיתוֹ, אֶלָּא יַזִּיחֵנוּ לָעוֹלָם הַבָּא לֵיהָנוֹת מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ. [וְעִם כָּל זֶה אַף הָעוֹסֵק לִשְׁמָהּ, וְשֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, עַל כָּל פָּנִים פֵּרוֹת מַעֲשָׂיו מַגִּיעַ לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאִם רוֹאִים אָנוּ בְּנֵי תּוֹרָה עֲנִיִּים, אַל תִּתְמַהּ עַל הַחֶפֶץ, כִּי הֲלֹא לֹא רָאוּי לְיַעֲקֹב כְּלוּם מֵעוֹלָם הַזֶּה, כַּמְבֹאָר בַּמִּדְרָשׁ שֶׁנָּטַל חֶלְקוֹ אַךְ בָּעוֹלָם הַבָּא. וְכָל מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, פֵּרוֹת הַתּוֹרָה הִיא. וְהָבֵן].

וְיִתָּכֵן עוֹד לוֹמַר אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב וְכוּ', וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ, דְּקָאֵי עַל שְׂכַר עוֹלָם הַזֶּה. נִרְאֶה שֶׁזֶּהוּ מְקֻשָּׁר וּמְחֻבָּר לְעַיֵּל עִם אָמְרָם עַל גְּמִילוּת חֲסָדִים, כִּי הִנֵּה יִפָּלֵא, אַחֲרֵי אֲשֶׁר כָּתוּב בַּתּוֹרָה (וַיִּקְרָא כ"ו, ג') "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְגוֹ', וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", וְכָל טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה מַבְטָח לְשׁוֹמְרֵי תּוֹרָה. וּמַה זֶּה אֲשֶׁר הָעוֹבֵד ה' יִדְכֶּה יָשׁוּחַ.

אֲבָל הַטַּעַם הוּא, כִּי בְּשֹׂרֶשׁ כָּל הַמִּצְוֹת מְעוֹרְרִים רֹב טוּב, וְשֶׁפַע עָצוּם בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וּמוֹרִיד מָזוֹן וְרָוָח(נ). אַךְ אִם עוֹשֵׂי הַמִּצְוֹת מְעוּטִים, וְאֵין צְנוּרִים לַשֶּׁפַע הַטּוֹב, רַק מֵהַמְּעַטִּים, וה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ בְּרַחֲמָיו, חָפֵץ חֶסֶד, שֶׁיִּהְיֶה חַיִּים וְשֶׁפַע לְכָל בְּנֵי אָדָם, גַּם לְאֵינָם רְאוּיִים. וְנוֹטֵל הַשֶּׁפַע מֵהַמְּעַטִּים, הַשְּׁרִידִים, יְרֵאֵי ה', וּמְחַלֵּק לְכָל בְּנֵי אָדָם.

וְלִפְעָמִים לְמִי שֶׁבִּשְׁבִילוֹ בָּא הַכֹּל, לְעַצְמוֹ אֵינוֹ מַגִּיעַ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ עַל ר' חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא (בְּרָכוֹת י"ז ע"ב) כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נָזוּן בִּשְׁבִיל חֲנִינָא בְּנִי [וּפֵרֵשׁ הַשֵּׁל"ה "בִּשְׁבִיל" לְשׁוֹן דֶּרֶךְ וְצִנּוֹר כְּמוֹ שְׁבִיל הָרַבִּים שְׁבִיל הַיָּחִיד]. וַחֲנִינָא בְּנִי דַּי לוֹ בְּקַב חָרוּבִין וְכוּ'. וְכִי רַק צִנּוֹרוֹ הָיָה מוֹרִיד שֶׁפַע לָעוֹלָם, וּלְעַצְמוֹ לֹא הָיָה מַגִּיעַ כִּי הָיָה מִסְתַּפֵּק בְּמוּעָט. וּלְכָךְ מַגִּיעַ לַצַּדִּיק חֵלֶק הָרָשָׁע בְּגַן עֵדֶן, כְּמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חַגִּיגָה ט"ו, א'), כִּי הָרָשָׁע לָקַח מֵחֶלְקוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק בְּזֶה הָעוֹלָם, וְזֶהוּ גְּמִילוּת חֶסֶד שֶׁמְּקַיֵּם הַצַּדִּיק שֶׁמֵּחֶלְקוֹ נָזוּן כָּל הָעוֹלָם.

נז. עיין מילואים אות לו.

וְלָכֵן כְּשֶׁנָּטַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא כַּרְעָא דְּדַהֲבָא, (פְּצָנִית כ"ה, ע"א) וְרָמְזוּ לוֹ שֶׁיֹּאכַל עַל פְּתוֹרָא דְּשִׁגֵּי כַּרְעֵי, הֵינוּ תּוֹרָה, וַצְבוֹדָה, שֶׁהֵם שְׁגֵי רַגְלַיִם תְּרֵין סְמָכִין, וּגְמִילוּת חֲסָדִים יֶחְסַר לוֹ. כִּי כַּאֲשֶׁר לָקַח חֶלְקוֹ לָעָצְמוֹ, יִהְיֶה נִגְרָע שֶׁפַע מֵהֶהָמוֹן, לְהַחֲיוֹת עַם רַב שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים חֶלְקוֹ. וְאִם כֵּן אֵינוֹ מְקַיֵּם גְּמִילוּת חֶסֶד זוֹ. וּשְׁאָר צְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים אֵינוֹ כְּלוּם נֶגֶד זֶה, כִּי זֶה עֹשֶׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת.

וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כְּתוּבוֹת נ' ע"א) זֶה הַמְפַרְנֵס בָּנָיו וְכוּ'. וְכָל שֶׁכֵּן הַמְפַרְנֵס כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְלָכֵן אָמְרוּ עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא (בְּרָכוֹת י"ז ע"ב) "אַבִּירֵי לֵב הָרְחוּקִים מִצְּדָקָה", שֶׁלֹּא רָצָה בַּצְּדָקָה שֶׁל הַמְפַרְנֵס בָּנָיו וְכוּ' כְּנִזְכָּר לְעֵיל, וְנִתְכַּוֵּן עֲלֵיהֶם, מִשּׁוּם שֶׁבָּחַר בִּגְמִילוּת חֲסָדִים שֶׁל כָּל הָעוֹלָם וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל.

וְלָכֵן אָמְרוּ אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים כו' לְקַבֵּל פְּרָס, שֶׁתִּרְצוּ הַשָּׂכָר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹרֵא בְּחֻקֹּתַי וְגוֹ'. אֲבָל תֵּדְעוּ כִּי הָעוֹלָם קַיָּם עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הַעֲבוֹדָה, וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁבִּשְׁבִילְךָ יִתְקַיְּמוּ וִיקַבְּלוּ שֶׁפַע טוֹב אֲחֵרִים, וְלִגְמֹל עִם כָּל הָעוֹלָם אַךְ טוֹב וְחֶסֶד, וּבְזֶה הֲלֹא שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד.

וְנַצְמִיק עוֹד לְהַשְׂכִּיל בָּזֶה, כִּי הִנֵּה אַחֲרֵי אֲשֶׁר עִקַּר כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה הִיא לְהֵיטִיב לִבְרוּאָיו(נא). וְאִם כֵּן לְפִי זֶה יִתָּכֵן כִּי הָעֲבוֹדָה הַיּוֹתֵר חֲשׁוּבָה וּמְקֻבֶּלֶת, תִּהְיֶה עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, כִּי יַעֲבֹד עַל מְנָת שֶׁיֵּיטִיב לוֹ, שֶׁיַּגִּיעַ מִזֶּה נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. אַךְ בֶּאֱמֶת, אִם מְכַוֵּן בַּעֲבוֹדָתוֹ שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ שָׂכָר, וְכַוָּנָתוֹ, רַק כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ מִזֶּה נַחַת רוּחַ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, בְּהֵטִיבוֹ עִם בְּרוּאָיו חֵלֶף עֲבוֹדָתָם, זֶהוּ הָעֲבוֹדָה הַמְּעֻלָּה. אָכֵן אִם מְכַוֵּן הוּא לַהֲנָאָתוֹ, הִיא הָעֲבוֹדָה הַפְּחוּתָה שֶׁהִזְהִירָנוּ מִזֶּה.

וְהַבְּחִינָה לָזֶה, אִם יֹאמְרוּ לוֹ עֲבֹד עַל מְנָת שֶׁיֵּיטִיב לַחֲבֵרְךָ, כִּי הֲלֹא מִטּוֹבַת חֲבֵרְךָ, יָבוֹא גַּם כֵּן הַנַּחַת רוּחַ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא לֹא יִרְצֶה בָּזֶה, כִּי אִם שֶׁיַּגִּיעַ הַטּוֹב לוֹ לְעַצְמוֹ. וְאִם כֵּן, אֵין רְצוֹנוֹ כִּי אִם מְטוּבוֹ יִת' שְׁמוֹ לְזוּלָתוֹ" ע"ש. עיין עוד ב"דעת תבונות" (א).

נח. עיין ברמח"ל דרך ה' פ"ב א' וז"ל "הנה תכלית הבריאה היה להיטיב

ד יוֹסֵי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים, וְהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם, וְהֱוֵי שׁוֹתֶה בְצָמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם:

לְטוֹבַת עַצְמוֹ, וְלֹא לְמַלְאוֹת בָּזֶה רְצוֹן בּוֹרְאוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. אֲבָל אִם יִרְצֶה בֶּאֱמֶת לַעֲבֹד כְּדֵי שֶׁיֵּיטִיב לַחֲבֵרָיו, וְיָבוֹא מִזֶּה נַחַת רוּחַ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אִם חָסִיד בָּזֶה יַעֲבֹד עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, זֶה הוּא הָעֲבוֹדָה הַגְּבוֹהָה הָעוֹלָה הִיא לְמַעְלָה, כִּי זֶה הַכַּוָּנָה בִּכְרוּאָיו לְטוֹב לָהֶם.

וּבָזֶה יוּבַן מַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה י"ד ע"א) דָּרַשׁ ר' שְׁמְלַאי, מִפְּנֵי מָה נִתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם לִכָּנֵס לָאָרֶץ, וְכִי לָאֱכֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא צָרִיךְ וְכוּ', אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכוּ'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ, הוּא כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא שָׂכָר וְכוּ'. וְלִכְאוֹרָה יִפְלָא, הֲלֹא בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד וְלֹא בִּשְׂכַר מִצְוֹתָיו, וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם רָצָה רַק הַמִּצְוָה, וּמַה הֵשִׁיב לוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַשָּׂכָר. אֲמְנָם כֵּן הוּא, לְפִי מַדְרֵגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁמְּצִינוּ שֶׁרָצָה לְהַפְסִיד שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת עוֹלָם הַזֶּה וְעוֹלָם הַבָּא, לְמַעַן זַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּיטִיב לָהֶם, וְיָבוֹא נַחַת רוּחַ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְאַצֶּל עוֹבֵד בָּזֶה עִקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס.

וְלָכֵן הֵבִיאוּ שָׁם בַּגְּמָרָא זֶה הַלָּשׁוֹן עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, "לָכֵן אֶחֱלֹק לוֹ בָרַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל", כִּי כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה כַּוָּנָה לְעֵיל, וְכִי הָעֲרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ. יְעַיֵּן שָׁם בַּגְּמָרָא וְתַשְׂכִּיל דַּעַת. אֲבָל אֶצְלֵנוּ אֲשֶׁר רְחוֹקִים אֲנַחְנוּ מֵהַמַּדְרֵגָה זוֹ הַגְּבוֹהָה, לְכָךְ אֶצְלֵנוּ הַמֻּבְחָר לַעֲבֹד שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַב בְּפֶרֶק בֵּן זוֹמָא מִשְׁנָה ד'].

יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים וְכוּ'.

יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ כִּי בְּמ"ח דְּבָרִים שֶׁהַתּוֹרָה נִקְנֵית בָּהֶם, כַּמְבֹאָר לְקַמָּן

(פֶּרֶק ו'), אֶחָד מֵהֶם, הוּא הַמַּחְכִּים אֶת רַבּוֹתָיו, עַל יְדֵי שְׁאֵלוֹתָיו הַחֲרִיפִים וּמִמֵּילָא רַוְחָא שְׁמַעְתְּתָא. וְהִנֵּה הַלִּמּוּד נִקְרָא מִלְחָמָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (סַנְהֶדְרִין קי"א, ע"ב) מִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה. אִם כֵּן גַּם הַתַּלְמִידִים לוֹחֲמִים יִקָּרְאוּ. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קִדּוּשִׁין ל' ע"ב) "לֹא יְבוֹשׁוּ וְגוֹ' כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר" (תְּהִלִּים קכז, ה), אַפִּלּוּ אָב וּבֵנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ, נַעֲשׂוּ אוֹיְבִים זֶה אֶת זֶה, וְאֵינָם זָזִים מִשָּׁם וְכוּ'. וְאָסוּר לוֹ לְתַלְמִיד לְקַבֵּל דִּבְרֵי רַבּוֹ כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׁיוֹת עֲלֵיהֶם. וְלִפְעָמִים יִהְיֶה הָאֱמֶת עִם הַתַּלְמִיד. וּכְמוֹ שֶׁעֵץ קָטָן מַדְלִיק אֶת הַגָּדוֹל.

וְזֶה שֶׁאָמְרוּ "יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים", "וְהֱוֵי מִתְאַבֵּק" מִלְּשׁוֹן (בְּרֵאשִׁית לב, כד) "וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ" שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְאַבְּקוּת מִלְחָמָה, כִּי מִלְחֶמֶת מִצְוָה הִיא. וְכֵן אָנוּ נֶגֶד רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ, וְנִשְׁמָתָם בִּשְׁמֵי מָרוֹם הַמְּחַבְּרִים הַמְפָרְסָמִים, וְסִפְרֵיהֶם אִתָּנוּ, הִנֵּה עַל יְדֵי הַסְּפָרִים אֲשֶׁר בִּכְתָבֵינוּ בֵּיחָנוּ הוּא בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים אֵלֶּה, הֲזַהֲרָנוּ גַּם כֵּן, וְנִפְּקַח לָנוּ רְשׁוּת לְהִתְאַבֵּק וְלִלְחֹם בְּדִבְרֵיהֶם וּלְתָרֵץ קַשְׁיָתָם. וְלֹא לִישָׂא פְּנֵי אִישׁ, רַק לְאַהֲבַת הָאֱמֶת.

אֲבָל עִם כָּל זֶה יִזָּהֵר בְּנַפְשׁוֹ מִלְּדַבֵּר בְּגַאֲוָה, וְגֹדֶל לֵבָב, בַּאֲשֶׁר מָצָא מָקוֹם לְחַלֵּק, וִידַמֶּה כִּי גָּדוֹל הוּא בְּרַבּוֹ, אוֹ כְּמְחַבֵּר הַסֵּפֶר אֲשֶׁר הוּא מַשִּׂיג עָלָיו, וְיֵדַע בִּלְבָבוֹ, כִּי כַּמָּה פְּעָמִים לֹא יָבִין דְּבָרָיו וְכַוָּנָתוֹ. וְלָכֵן יִהְיֶה אַךְ בְּצַנְעָה יְחֵדָה. בְּאָמְרוֹ, אִם אֵינִי כְּדַאי אַךְ תּוֹרָה הִיא וְכוּ'. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ "הֱוֵי מִתְאַבֵּק" כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. אַךְ בִּכְתָבַי "בְּעַפַּר רַגְלֵיהֶם" רָצָה לוֹמַר בְּצַנְעָה וְהַכְנָעָה וְלָדוּן לְפָנֵיהֶם בְּקַרְקַע.

וְהֱוֵי שׁוֹתֶה בְצָמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם.

לֹא אָמַר בְּצָמָא, כִּי כָּל דִּמְיוֹן אֵינוֹ שָׁוֶה מַמָּשׁ, כְּמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תַּעֲנִית כ', א') הָיְתָה כְּאִלְמָנָה וְלֹא אַלְמָנָה מַמָּשׁ. לָכֵן אָמַר "בְּצָמָא", שֶׁיִּהְיֶה כְּשׁוֹתֶה מַיִם מְלוּחִים, כָּל אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה יוֹתֵר יוֹסִיף צָמָא בְּיוֹתֵר. וְכֵן הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ב', י') "כִּי-תָבוֹא חָכְמָה בְלִבֶּךָ וְדַעַת לְנַפְשְׁךָ יִנְעָם", כִּי כָּל מַה שֶּׁיִּלְמֹד יוֹתֵר יִתְאַוֶּה

קיים זה כל מה שכתוב בה. מגדה ז מגדרשים מגמילגמ כמרכים ויסי כמלא פרטיה. בחיב כמי כמגמיים מפיב כמי
לא ויסי לגים הכפיב כמי מסלגים מי ילדה: לא הפלגים מי מגדעיה: אכל מה יום הקנמה ומקנה הקנה: ולקן זב מלגא מה כמגמה מקן כמלא מגמר
ומכלגים לא מגמר ילדמיה: וקן לא מגמרים הקנמיה: לא הפגים לא מקנים ולא מגמרים: הוי לא אישמק ביה משה
ומר. פלגמר מילן כמיגמ ומגמל לגמגמק לגמגמק בו לגמרו מי לא מגמ לגמגים ולא לא מגמגמן בו מגמה לא לגמגמן בו מגמה לא לגמגמן בו מגמה לא ל

פֶּרֶק שֵׁנִי

בְּתַכְלִית הַבְּרִיאָה

בגות החטבח

[א] הַנָּה, הַתַּכְלִית בַּבְּרִיאָה הָיָה לְהֵיטִיב מִטּוּבוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לְזוּלָתוֹ.

הטוב השלם בהחלט

וְהַנָּה תִּרְאֶה, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הַשְּׁלֵמוּת הָאֲמִתִּי הַמְּשׁוֹלָל מִכָּל הַחֲסָרוֹנוֹת, וְאֵין שְׁלֵמוּת אַחֵר כָּמוֹהוּ כְּלָל. וְנִמְצָא שֶׁכָּל שְׁלֵמוּת שֶׁיְּדֻמֶּה, חוּץ מִשְּׁלֵמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, הַנָּה אֵינֶנּוּ שְׁלֵמוּת אֲמִתִּי, אֶלָּא יִקָּרֵא שְׁלֵמוּת – בְּעֵרֶךְ אֶל עִנְיָן חָסֵר מִמֶּנּוּ, אַךְ הַשְּׁלֵמוּת בְּהֶחְלֵט אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלֵמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ.

חפץ בחטבה שלמות

וְעַל כֵּן בִּהְיוֹת חֶפְצוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לְהֵיטִיב לְזוּלָתוֹ, לֹא יַסְפִּיק לוֹ בִּהְיוֹתוֹ מֵיטִיב קְצָת טוֹב, אֶלָּא בִּהְיוֹתוֹ מֵיטִיב תַּכְלִית הַטּוֹב שֶׁאֶפְשָׁר לַבְּרוּאִים שֶׁיְּקַבְּלוּ, וּבִהְיוֹתוֹ הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הַטּוֹב הָאֲמִתִּי, לֹא יִסְתַּפֵּק חֶפְצוֹ הַטּוֹב אֶלָּא בִּהְיוֹתוֹ מְהַנֶּה לְזוּלָתוֹ בַּטּוֹב הַהוּא עַצְמוֹ שֶׁהוּא בּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ מִצַּד עַצְמוֹ, שֶׁהוּא הַטּוֹב הַשָּׁלֵם וְהָאֲמִתִּי.

מהות הטבה חדבקות בבורא

[יב] וְהַנָּה מִצַּד אַחֵר, הַטּוֹב הַזֶּה אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא אֶלָּא בּוֹ. עַל כֵּן גָּזְרָה חָכְמָתוֹ שֶׁמְּצִיאוּת הַהֲטָבָה הָאֲמִתִּית הַזֹּאת יִהְיֶה בְּמִדָּה שֶׁיִּתֵּן מָקוֹם לַבְּרוּאִים לְשֶׁיִּתְדַּבְּקוּ בּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, בְּאוֹתוֹ הַשִּׁעוּר שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶם שֶׁיִּתְדַּבְּקוּ; וְאָז נִמְצָא שֶׁמַּה שֶׁמִּצַּד עַצְמָם אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְאָרוּ *בִּשְׁלֵמוּת כְּשְׁלֵמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, הַנָּה מִצַּד הִתְדַּבְּקָם בּוֹ, יַגִּיעַ לָהֶם, בְּאוֹתוֹ הַשִּׁעוּר שֶׁאֶפְשָׁר לִתְאַר בַּשְּׁלֵמוּת הַהוּא מִצַּד הֱיוֹתָם מִתְדַּבְּקִים בּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְיִמָּצְאוּ נֶהֱנִים בַּטּוּבָה הָאֲמִתִּית הַהִיא, בְּעֵרֶךְ שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶם לֵהָנוֹת בָּהּ.

מראה דרך

[יב] וחנה מצד... שמציאות ההטבה האמיתית הזאת יהיה במה שיתן מקום לברואים לשיתדבקו בו יתברך שמו... בשלמות ההוא מצד היותם מתדבקים בו יתברך שמו, וימצאו נהנים בטובה האמיתית ההיא... השווה מסילת ישרים פ"א "השלמות האמיתי הוא רק הדבקות בו יתברך... כי רק זה הוא הטוב"

* נ.א. בְּשְׁלֵמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ

חזרה חקרה

[illegible] יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בַּבְּרִיאָה שֶׁבָּרָא, לִבְרֹא כְּמִי [illegible] שְׁמוֹ, בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶנָּה בּוֹ.

שלמות הטוב בעצלותו וקנינו החפשי

[illegible] הַשָּׁלֵם הַטּוֹב שֶׁלּוֹ, רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה הַנְּהֶנֶה [illegible] מִי שֶׁיִּקְנֶה הַטּוֹב בְּעַצְמוֹ, וְלֹא כְּמִי [illegible] הָרְאוּיָה שֶׁזֶּה נִקְרָא קְצָת הִתְדַּמּוּת, [illegible] יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. כִּי הַנָּה הוּא יִתְבָּרַךְ [illegible] אֲמִתַּת עִנְיָנוֹ מְכֻרָּח בּוֹ [illegible] הַיְּכֹלֶת. וְאוּלָם זֶה אִי אֶפְשָׁר [illegible] הַשְּׁלֵמוּת וּמֻעְדָּרֶת מִמֶּנּוּ [illegible] שֶׁלְּמַחוּת יִהְיֶה הוּא [illegible] לֹא יִהְיֶה הוּא מַעְדִּיר

התכלית משלמות והשרון ובוחר ביניהם

[illegible] הַשָּׁרוֹן, וְתִבְרָא [illegible] אֶשְׁרָה, וְיִתְּנוּ לַבְּרִיָּה [illegible] אֶת הַשְּׁלֵמִיּוֹת וְתַעְדִּיר [illegible] כְּמַה שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לָהּ לֵהָנוֹת בְּטוּבוֹ.

השלמות ותהדבק בבורא

[illegible] הַזֹּאת שֶׁקָּנְתָה הַשְּׁלֵמוּת רְאוּיָה [illegible] מִצַּד הִתְדַּמּוּתָהּ לוֹ, הַנָּה עַל יְדֵי קִנְוָתָהּ [illegible] וְהוֹלֶכֶת בּוֹ, עַד שֶׁסּוֹף קִנְוָתָהּ [illegible] בּוֹ יִהְיֶה הַכֹּל עִנְיָן אֶחָד.

טרש השלמות והחשרון

[illegible] יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, הַשְּׁלֵמוּת הָאֲמִתִּי, כְּמוֹ [illegible] שֶׁהוּא שְׁלֵמוּת אֵינוֹ מִתְיַחֵס אֶלָּא לוֹ – כְּעֵנָף [illegible] לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ אֶל הַשְּׁלֵמוּת הַשָּׁרְשִׁי, הַנָּה

מראה דרך

[illegible] הולדה ממנו הוא לא רק המשך אלא תולדה ממש ממנו.

שֶׁנִּמְצָא, שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק וְיָגֵעַ לְהַשִּׂיג הַשְּׁלֵמוּת הַזֶּה, וּכְשֶׁיַּשִּׂיגֵהוּ – יִהְיֶה נֶהֱנֶה רַק מִיגִיעַ בַּפָּיו וְחֶלְקוֹ מִכָּל עֲמָלוֹ. שְׁכָרוֹ – שֶׁהֲרֵי סוֹף־סוֹף הוּא יִהְיֶה הַמֻּשְׁלָם וְיִהְיֶה מִתְעַנֵּג כְּטוֹבָה לְנֵצַח־נְצָחִים.

טו) אָמְרָה הַנְּשָׁמָה: זֶה יְסוֹד, שֶׁכּוֹלֵל פִּנּוֹת רַבּוֹת, וְהִנְנִי מַמְתֶּנֶת לִשְׁמֹעַ, מַה תִּבְנֶה עַל הַיְסוֹד הַזֶּה, שֶׁאָז *אַבְחִין לְמַפְרֵעַ מַה נִּכְלָל בַּיְסוֹד הַזֶּה. אַךְ דָּבָר אֶחָד אֶשְׁאַל תְּחִלָּה בִּכְלָל: הַיֵּשׁ טַעַם *לָמָּה רָצָה הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן בַּדָּבָר הַזֶּה?

הַטַּעַם לִרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהָאָדָם יַשְׁלִים עַצְמוֹ תְּלוּי בְּהַסְבָּר:
לָמָּה רָצָה לִבְרֹא נִבְרָאִים

טז) אָמַר הַשֵּׂכֶל: הַטַּעַם פָּשׁוּט, וְהוּא תָּלוּי בִּתְשׁוּבַת שְׁאֵלָה אַחֶרֶת, שֶׁהִיא: *לָמָּה רָצָה הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹא נִבְרָאִים?

יז) אָמְרָה הַנְּשָׁמָה: תָּשִׁיב אַתָּה לְךָ וְלִי מִלְּתָא דְּשַׁוְיָא לְתַרְוַיְהוּ.

מַחֹק הַטּוֹב לְהֵיטִיב, לָכֵן בָּרָא ה' נִבְרָאִים שֶׁיְּקַבְּלוּ טוּבוֹ בְּשֵׂכָר
מַעֲשֵׂיהֶם בְּלִי הַרְגָּשַׁת בּוּשָׁה

יח) אָמַר הַשֵּׂכֶל: *מַה שֶּׁנּוּבַל לְהַשִּׂיג בְּעִנְיָן זֶה הוּא, כִּי הָאֵל יִתְבָּרֵךְ

אור הדעת

אבחין למפרע - דרך ההבנה היא לבוא מן הכללים אל הפרטים. אמנם, אחר ידיעת הפרטים, יש לשוב אל הכללים ולהביגם ביתר שאת.

וכמו שכתב הרמח"ל בספר דרך תבונות (פרק יא): "החילוק — הוא גם כן עיקר גדול להקל ללומד השגת מבוקשו. כי כל זמן שאין השכל משיג אלא הכללים — אין השגתו שלימה, וכדי שתשתלם, צריך שינותח לפניו חנושא לנתחיו, כדי שיוכל להביט על כולם ולהכירם כמו שהם. ואז יקרא שנצטייר בו הנושא ציור שלם". וזה שכתב כאן: "אבחין למפרע" וכו', כי הרי היסוד שעליו בונה כל הפרטים, הריהו כלל להם, ובידיעת פרטיו יבין למפרע, מה מונח ביסוד זה.

למה רצה הרצון העליון - כבר אמרנו שעל הרצון העליון אין לשאול למה, אלא מת. ולכן כל שאלה כזו מוגבלת תשובתה, ומכוונת להשיג מת רצה ולא למה רצה, כי "מה" שייך במציאות הבריאה, להבין מה שיש בה, אך "למה" היא שאלת המתייחסת למה שקדם לבריאה, ובכך אין לנו כל השגה. על כן בתשובת שאלה זו, מגביל השכל ואומר: "מה שנוכל לחשיג" וכו'.

למה רצה הבורא ב"ה לברוא נבראים - הרמח"ל מרחיב את השאלה על בריאת נבראים בכלל, ומלבד שהתשובה על השאלה הראשונה קשורה בתשובת השאלה השניה, הרי יש בשאלה השניה משום יתר בירור, שאין להבין את הרצון העליון שהיה בטרם הבריאה אלא שיש להבין תכליתה של בריאה זו, כפי שמובנת וידועה לנו אחר הבריאה. ומה שברור לגבי עצם הבריאה ותכליתה, ברור גם לגבי עבודת האדם.

מה שנוכל לחשיג - הסתייגות כאן לגבי

שְׁמוֹ הוּא *תַּכְלִית הַטּוֹב וַדַּאי. וְאָמְנָם, *מַחֹק הַטּוֹב הוּא לְהֵיטִיב, וְזֶה הוּא מַה שֶּׁרָצָה הוּא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ – לִבְרֹא נִבְרָאִים, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהֵיטִיב לָהֶם, כִּי אִם אֵין מְקַבֵּל הַטּוֹב – אֵין הֲטָבָה. וְאָמְנָם, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהֲטָבָה – *הֲטָבָה שְׁלֵמָה, יָדַע בְּחָכְמָתוֹ הַנִּשְׂגָּבָה, שֶׁרָאוּי שֶׁיִּהְיוּ הַמְקַבְּלִים אוֹתָהּ – מְקַבְּלִים אוֹתָהּ בִּינִיעַ כַּפָּם, כִּי אָז יִהְיוּ הֵם בַּעֲלֵי הַטּוֹב הַהוּא, *וְלֹא יִשָּׁאֵר לָהֶם בּוֹשֶׁת־פָּנִים בְּקַבְּלָם הַטּוֹב, כְּמִי שֶׁמְּקַבֵּל צְדָקָה מֵאַחֵר. וְעַל זֶה אָמְרוּ (ירושלמי ערלה פרק א, הלכה ג): "מָאן דְּאָכֵל דְּלָאו דִּילֵהּ בָּהֵת לְאִסְתַּכּוּלֵי בְּאַפֵּהּ".

יט) אָמְרָה הַנְּשָׁמָה: הַטַּעַם מִתְיַשֵּׁב בְּלִבִּי. עַתָּה הַשְּׁלֵם דְּבָרֶיךָ.

אַחֲרֵי שֶׁיָּדַעְנוּ שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהַשְׁלִים אֶת עַצְמוֹ, עָלֵינוּ לָדַעַת
מַהוּ הַחֲסָרוֹן וּמַהֵי הַשְּׁלֵמוּת

כ) אָמַר הַשֵּׂכֶל: *מִן הַהַקְדָּמָה, אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ, יָצָא לָנוּ *שֹׁרֶשׁ גָּדוֹל לְהִתְבּוֹנֵן עָלָיו, וְהוּא עִנְיַן הַחֲסָרוֹן וּשְׁלֵמוּתוֹ. כִּי עַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת מַהוּ הַחֲסָרוֹן וּמַהוּ תּוֹלְדוֹתָיו, וּמַה הוּא תִּקּוּנוֹ שֶׁתִּשְׁלַם בּוֹ הַבְּרִיאָה, וְאֵיזֶה דֶּרֶךְ הַעֲשׂוֹת הַתִּקּוּן הַזֶּה, וּמַה הֵם תּוֹלְדוֹתָיו.

אור הדעת

אפשרות השגת האדם. באשר נברא לא יוכל לחשיג את תכלית הבורא בבריאת נבראים. כי במציאות חנברא, כל עשיה תכליתית באה להסיר חסרון מסוים, ואילו במציאות האלוקית אין כל חסרון, והרצון העליון לברא נבראים, בא מתוך שלימות, וזאת לא יוכל הנברא להבין, אשר על כן גם חחסרון שבבריאה, נוצר עם הבריאה עצמה, לצורך עבודת האדם.

תכלית הטוב - הטוב חמכסימלי.

מחוק הטוב הוא להיטיב - אין המדובר על חוק שהיה קיים טרם חבריאה, אלא חוק שנוצר עם הבריאה עצמה.

הטבה שלימה - הטבח מכסימלית חאפשרית לנברא. כיון שחבורא הטוב המכסימלי, גם הטבתו מכסימלית.

ולא ישאר להם בושת פנים - בספר דרך ד' (ח"א פ"ב), כתב, שחטעם לכך שהאדם ישיג שלימותו ביגיע כפיו, כי בכך יהיה דומח לבוראו, עיי"ש. וגיתן לתאם הדברים באשר חסיבה לבושת פנים בקבלת מתנת חינם, כי יש בכך שוני מן הבורא.

מן החקדמה - כלומר, בגלל המטרה להיטיב הטבה שלמה ללא בושת, יש צורך בהשתלמות עצמית של האדם, לכך נברא בחסרון, לתת לו אפשרות זו של השתלמות.

שורש גדול - ובסי' יד כתב: "היסוד הראשון". מדוע שם יסוד וכאן שורש?

יש לומר, כי שם מדובר על בנין, בנין הבריאת, דחיינו תוכנה ומטרתה. ולכך מתאים המושג יסוד.

ואילו כאן מדובר, על ביצוע תכנית זו, שיש בו השלמת חסרונות בפועל בתהליך של צמיחה, ולכך מתאים המושג שורש, שהוא מקור לגידול וצמיחה.

שורש גדול - כי הוא המביא את הבריאת מקטנות לגדלות.

לרפואה ממשיכין [החיות] באותיות של רפואה, כי הוא המפתח לרפואה, כי כל התורה שמותיו של הקב"ה, והם [דהיינו] האותיות ממשיכין לו חיות להשם, שהוא הלבוש של החיות, וזה את שם, הוא חיי, את חם הוא בני, שאי אפשר בלא חימום, ואת יפת הוא מזוני, שהבריות נראות יפות.

זכרון זאת, תבוא[1]

(ו, טז) **צדר תעשה לתבה.** שמעתי מהרב הקדוש המגיד מו"ה יחיאל מיכל ז"ל ע"ז להבין, הלא התורה נצחיות ומאי דהוי הוי, [ופירש] דבא לרמז דהאדם צריך לדבר דבורים בדחילא ורחימא, ולהביא אותם לעולם המחשבה הנקרא בינה, ובינה נקרא אם כמ"ש בזוהר (ח"ג סה, רצ) כי אם לבינה תקרא, וזהו שאמר צהר תעשה לתבה, ר"ל לתבה של תורה ותפלה תעשה בהירות מעולם המחשבה, עכ"ד ורפח"ח.

אורח לחיים[2]

מאן מלכי

י. ושם בפרשת בא איתא וז"ל: שמעתי מהרב המגיד מזלאטשוב שיחי' שבאותיות של רפואה יש החיות של רפואה, כי כל התורה היא שמותיו ית', והתורה היא אותיות, וכן כיוצא בזה, ע"כ. ומסיים שם וזה לסען תספר ונו', וידעתם עי"ד זה אתם נמי כי אני ה' כי יתמשכו עי"ד הסיפור בהאותיות שורש של גאולה והצלה ורכוש ונסים ונפלאות, וזה וידעתם כי אני ה', ונו'.

ובספר באר משה פ' בא מהארמו"ר מאחרדוב זצקו"ל, מוסיף ובזה"ל, ומקור לדברי קדשו הוא בחז"ל (שוחר טוב פ"ע) עה"כ: למנצח לדוד להזכיר, זכרו נפלאותיו שעשה עמכם בכל עת ולא נאל את ישראל ועשה עמהם אלא בשביל שיהיו מזכירים נפלאותיו, אמר דוד אם כן אני מזכירו למנצח לדוד להזכיר אלקים להצילני ע"כ.

ובספר תולדות אדם להרה"ק רבי יהושע מאוסטראווא זצ"ל וז"ל: בשם המגיד הקדוש מזלאטשוב זצללה"ה, דהנה באותיות של כל דבר יש חיות של הדבר ההוא, היינו באותיות של רפואה יש חיות של רפואה, ובאותיות של גאולה והצלה יש חיות של גאולה והצלה וכו'.

ובספר זאת זכרון פרשת נצבים כתב בזה"ל: שמעתי מהרב המגיד מזלאטשוב שיחי' ששם כל אדם הוא לבוש לחיות שלו, על כן כשמתפללין על אדם בכל מקום והוא במקום אחר, אינו מזכירים כי אם שמו ברפואה, ע"י אותם אותיות של הרפואה הם הלבוש של אור הרפואה, ממשיכים הרפואה להאדם ובא לו חיות חדש לתוך שמו, ומי שיש לו חיות הרבה צריך לו לבוש גדול יותר להחיות, כרך משל.

ועיין עוד מזה הענין לעיל בפרשת בראשית עה"פ וכל אשר יקרא לו האדם וכו' בשם רבדי משה, ולקמן בפרשת שמות עה"פ ותרא אותו כי טוב בשם רבדי אמת עי"ש.

יא. ועי"ש עוד. - ונראה ברוך הזה לסיים כל הפסוק ואל אמה תכלינה מלמעלה ופתח התיבה בצרה תשים תחתים ושנים ושלשים תעשה, להבין בג"ל מה דהוי הוה, והנה כפי הנ"ל דבא לרמז דהאדם צריך לדבר דיבורים בדר"ד ולהביא אותם לעולם המחשבה הנקרא בינה, ובינה נק' אם, ד"ל צוהר תעשה לתיבה של תורה ותפילה תעשה בהירות מעולם המחשבה, וזהו ואל אמה וכו', ואל אם ה' תכלינה מלמעלה ר"ל אם ה"א אחרונה שהיא הדיבור שם תכלינה, והנה הרב הקדוש המגיד זצלה"ה אמר בשם הבעש"ט זללה"ה שם"ש בזוהר שדנין את האדם בכל היכל דהיינו הדיבורים ואותיות התפלה, הנקרא היכלות שם דנין את האדם אם כדאי הוא לכנוס בתוך הדיבורים ואותיות התפלה ואם אינו כדאי מגרשין אותו היינו ששולחין לו מחשבה דעה ודוחין אותו ע"כ, ולפ"ז צריך האדם כשבה אליו מחשבה רעה ר"ל לפשפש במעשיו ולהתחרט על עונותיו שיוכל לבא בדבודיו לעולם המחשבה וז"ש ופתח התיבה ר"ל פתיחת תיבת הדיבור בצרה תשים, ראמרו רז"ל בסס' מנחות (דף כ"ט) למה דגל ה' תלוי אם חרוז בו ליעול בהך, וזהו בצדה בצד ה' תשים ר"ל בחשובה וחרטה על כל עונותיו, והנה הרב המגיד זללה"ה אמר שהאדם שאין יכול לכוון כוונות התפלה צריך לחשוב שיש באותיו' ג"כ טעמי' ותנין ונקודות המרומז לד' עולמות ע"כ, ויש טעמים ונקודות למטה באותיות,

(ו, כא) **ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה.** בשם הרב הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זצללה"ה, אמר הקב"ה לנח שהוא בחי' צדיק, וכן אומר הקב"ה תמיד להצדיק, ואתה קח לך, להודיע שהכל עומד לפני הצדיק, ואין חסר כי אם רצון שירצה ויכין עצמו ליקח, כאלו הדבר עומד לפניו מוכן, ואומר והיה לך ולהם לאכלה פירוש שהצדיק צריך ליקח לעצמו ולהשפיע עוד לכל העולם, ולפרנסם בהשפעה טובה ומרובה ממקור הברכות, כי לאו כל אדם זוכה שתהיה פרנסתו מצוי' לו כמ"ש (קידושין פ"ב:) הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, אבל הצדיק שלא פגם יקח לעצמו וגם לכל העולם.

יד אהרן[3]

(ז, ז) **ויבא נח אל התיבה מפני מי המבול.** בשם הקדוש רבינו

מאן מלכי

ובאמצע האותיות, ולמעלה מהאותיות, וכן תנין למעלה, וז"ש תחתים שנים ושלשים תעשה.

ובספר גדולת מרדכי פרשת נח: דהנה כשאדם עומד להתפלל צריך להתיישב את עצמו מקודם לפני מי הוא עומד וצריך ליתן שפלות עצמו ויעמוד באימה וביראה, ואז יוכל לדבר דיבורים בקדושה ובטהרה, כאשר נתפס בשם הרב המגיד ר' מיכל מיאמפולא צהר תעשה לתבה, צוהר לשון בהירות היינו שיעשה לכל תיבה אור ובהירות.

ובספר אור יצחק מראדוויל זי"ע כתב בספרו אור יצחק פרשת נח: ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה, אחי' אהובי' ראו מה שהאיר לנו התורה הקדושה, שהפסוק הזה מלא סליאות ומה זה ואתה שהוא דיבור עם נח והל"ל קח לך מכל מאכל, ותיבת מכל גם כן מיותר, ותיבת לך גם כן מיותר והיה די לומר קח מאכל, ועוד אשר יאכל ג"כ מיותר, ועוד מה זה הלשון של ואספת אליך שזה מוכן ממילא, ועוד והיו לך ולהם לאכלה בודאי מיותר, כי בלתי אכילה אי אפשר, והיה די לומר קח מאכל אל התיבה, והספר תורה כשמיותר אות אחת היא פסולה, ועוד מה זה שנאמר ויעש נח כאשר צוה אותו אלקים כן עשה, ומשמע שלא עשה זה אך מצד שצוה אותו אלקים, ובלא זה לא היה לוקח מאכל, ור"ל.

אחי' התורה הקדושה היא עצמותו יתברך, ועל ידי התורה וצדיקי הדור אנחנו דבקים בו יתברך ממש, וכמ"ש (חגיגה יב:) עמוד אחד בעולם וצדיק שמו על הצדיק העולם עומד, ומצד הרינים אין העולם יכול לקבל השפע מן הבריכה העליונה, ועל ידי הצדיק שהוא הצנור המקבל ומשפיע לעולם כמ"ש בגמרא (ברכות יז:) כל העולם לא ניזון אלא בשביל חנינא בני, ובאמת הצדיק הוא ממאס בדברי גשמיות, וזה הצדיק שעושה בכל אלה מה שאנחנו עושים, היינו אכילה ושתיה ומשגל, ובמחשבתו הטהורה הוא מקושר באין סוף האמתי ומקשר כל אלה להמקור, הוא המקבל ומשפיע.

וזה שאמרנו הוא ישופך דאש, היינו הצדיק שהוא בחינת ישראל, שתיבת ישראל הוא לי ראש, שכל דברי הגשמיים שעושה הצדיק, בראשו הוא מקושר באין סוף אמתי, ואמר להנחש הוא ישופך דאש ור"ל, וזה לי ראש, שהראש של הצדיק הוא לי, וזהו עבודה תמה שמרמזה לנו התורה הקדושה, אבל הצדיק שיושב סגור ומסוגר ואינו נהנה משום דברי העוה"ז אין עבודתו תמה ואינו יכול להשפיע כל כך, כמ"ש בפרשת וישלח אצל יעקב שאמר עם לבן גרתי ע"ש באריכות, לכן הצדיק צריך שיהנה מדברי העוה"ז, וכל עשיותיו הם בקדושה ובטהרה לזה הוא הצנור לקבל ההשפעה ולהשפיע בעולם, ור"ל.

וזה ואתה, הוא בחינת צדיק, כמו ואתה חצוה, ואתה צדיק על כל הבא עלינו, הוא, ואתה קח לך מכל מאכל, שכל דברי עוה"ז נקרא מאכל כמו אכלה ומתתה פיה (משלי ז כ), כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשית לט ו), ומאכל נקרא תענוג ויחוד כמ"ש הזוה"ק (זח"ג רכו.) אכלו ריעים שתו ושכרו דודים זו ק"ש ור"ל. וכן ואתה צדיק קח לך מכל מאכל הוא מכל דברי עוה"ז, ואשר יאכל סתם, ואספת אליך כל התענוגים הם אליך באסיפה שהוא לשון טהרה, כמו ואחר תאסף (במדבר יב יד), ויהיה לך ולהם לאכלה, אתה תקבל ההשפעה ותשפיע לכל הברואים, ובזה יבא לנכון הפסוק ויעש נח כאשר צוה אתו אלקים, הוא הצדיק הדור כאשר צוה אותו אלקים כן עשה ולא להנאת עצמו למלאות תאוותו כמו שהמון עם עושים, ודוק והבן.

ר׳ **יחיאל מיכל** מזלאטשוב ז״ל, ויבא נח וגו׳, ופירש״י ז״ל אף נח מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, עד שדחקוהו המים עכ״ל. והלא פלא גדול לחשוד את נח הצדיק שהיה מקטני אמנה בהשי״ת ח״ו, ונ״ל דהנה תיבת אמונה יש לו שני פירושים, א׳ כפשוטו האמנת הדבר שבוודאי יהיה כך, עוד יש לומר אמונה מלשון ויהי אומן את הדסה (אסתר ב), והוא לשון המשכה וגידול, כי באמונה יש כח זה שעל ידי האמונה יומשך הדבר הזה ממקודו ויבוא, היינו ע״י שהוא מאמין בהש״י ובוטח בו באמונה שלימה על שום איזה דבר, אז נמשך הדבר ההוא ובא בשלימות.

והנה נח הצדיק בוודאי האמין בשלימות בכל אשר דיבר אליו השי״ת, בכל לבבו ובכל נפשו בתמימות כדרכו הטוב מאז ומקדם, אך בדבר זה היה ירא להאמין באמונה שלימה בכל לבבו, כי אולי יהיה הוא הגורם להבאת המבול, היינו ע״י שלימות אמונתו יומשך בוודאי מזה הבאת המבול, ולא היה יודע איך ליתן עצות בנפשו מה לעשות, וזהו שפירש״י ז״ל מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין, ר״ל באמת היה מאמין, דק שירא להאמין בשלימות שהשי״ת יביא המבול, כי אולי יהיה הוא הגורם לזה וכנ״ל, עד שדחקוהו המים כו׳, והבן היטב ודפח״ח.

אוהב ישראל[יג]

(ח, א) **ויזכור אלהים את נח ואת כו׳ עד וישוכו המים.** בשם אביו

מאן מלכי

יג. וכנו הרה״ק רבי יצחק מראדוויל זי״ע, כותב בספרו בזה״ל: ויבא נח וגו׳ ופרש״י וכו׳, ויש להקשות קושיא עצומה איך שייך לאמר על נח שהיה מקטני אמנה, והכתוב מעיד עליו שהיה צדיק תמים, ושמעתי בשם הרב הקדוש מורינו יחיאל מיכל מזלאטשוב ז״ל, וז״ל: כבר ידוע כי אמונה הוא מלשון המשכה כמ״ש ויהי אומן את הדסה, ובאמת הוא כך שמי שמאמין באמונה שלימה שהבורא ית״ש הוא כל יכול ואין מעצור לר׳ מהושיע, אז על ידי אותו האמונה יכול להשיג ולהמשיך לעצמו מהשי״ת כל מבוקשו לטובה, כמו שפרש״י ז״ל לא נגאלו ישראל ממצרים אלא משכר אמונה שנאמר ויאמן העם, היינו שע״י האמונה המשיכו על עצמם את הגאולה, ובודאי נח מתיירא להתמיד את האמונה הזאת ולהחזיקה בלבו תמיד בכל עת, כי היה מתיירא שמא ע״י אמרנתו ימשיך ויקרב שיבא המבול תיכף, ולכך הקטין אמונתו, עד שראה המים באים אז החזיק באמונתו ונכנס לתיבה, כי ראה כי כלתה עליהם הרעה מאת המלך מלכו של עולם, וזה שפרש״י נח מקטני אמנה היה, ר״ל שהקטין אמונתו, מאמין ר״ל אמת שהיה מאמין גדול כשאמר לו הקב״ה, אבל אינו מאמין באמונה שלימה עד שדחפוהו המים, ודאה שהניע עת בא דברו, אז החזיק באמונתו הראשונה בתמיריות, עכ״ל הצדיק.

(חורת חכמים, נח)

ועיין עוד לקמן בפרשת שלח מזה הענין בשם שפתי צדיקים עה״פ מבלתי יכלת ה׳ להביא את העם הזה אל הארץ.

יד. ועיין בהגהות ברזין דאורייתא אות י״ד שחולק על תפארת צבי זאב שמציין על מאמר זה בשם אביו ואומר שבכ״י שתח״י נראה שהוא דברי עצמו. וכן מסתבר ומוכח שהרי אמר בתובו בשם בעל אור המאיר, ובאם היה בשם אביו בודאי לא היה אומר בשם הרב אור המאיר, והנה מזה משמע שהמה דברי עצמו, ועיי״ש עוד בהגה״ה (י״א) שבאור המאיר הביא ששמע זה מהמגיד ז״ל, וכאן הביאו בשם אוד המאיר, וסיים שם (בהגהות) שכוונתו על רבינו מהר״ב מ״מ דק״ק מעזריטש.

ובספר מים רבים מביאו בשם תפארת צבי זאב שהוא כשם אביו.

הה״ק **רי״מ** זצלה״ה וקשה למה כתב על הארץ הרי הי׳ כולו מים, ועוד למה היה צריך עוד רוח הרי בלא רוח היה יכול לעשות שלא יהי׳ עוד מים אלא הכלל שהתורה לומר את האדם שילך בדרך הישר וכשרוצה לילך בדרכי התשובה צריך להרחיק הארציות מחמת שצריך בעוה״ז אכילה ושתיה וזיווג אלא שצריך להיות בהדרג׳ לשמור א״ע מתאוה יתידה, כמ״ש הרב ר׳ **זאב מזימאמיר** בס׳ אור המאיר ע״פ (במדבר י״ג) ארץ אוכלת יושביה אכלת לשון כליא יושביה ל׳ עיכוב כמ״ש ותשבו בקדש (דברים א׳) דהיינו שצריך לעכב הארציות וכשהשי״ת רוצה לעזור את האדם לילך בדרכי התשובה מוציא רוח טהרה על האדם כמ״ש מוציא רוח מאוצרותיו (תהלים קל״ה) ואז הולכים מאתו כל הדיבורים רעים ובאים כל הטובות ועתה פי׳ הפסוק כך ויזכור אלהים את נח מחמת שהיה טהרה על הטומאה מתמת שזכר אותם וישכו המים היינו הצדה שנעשה כלו טוב ובא לציון גואל.

תפארת צבי זאב-מבנו הה״ק דבי זאב מזבאריז זצ״ל יי[יד]

מאן מלכי

שהאמנת קצת המשכת את המבול, בדורי לא האמנתי כלל וידעתי שמאתו לא תצא הרעות, והתפללתי והצלתי את דודי, אבל אתה האמנת ולא התפללת לא הצלת, ובזה שהאמנת המשכת את המבול, לזה כוון רש״י ז״ל ברוח קדשו שנח מקטני אמנה היה, עד שדחפוהו המים אל התיבה והבן.

(אור יצחק, נח)

והצדיק רבי יהושע העשיל מרימנוב ז״ל כותב וז״ל: ויבא נח וגו׳ ופרש״י וכו׳, ויש להקשות קושיא עצומה איך שייך לאמר על נח שהיה מקטני אמנה, והכתוב מעיד עליו שהיה צדיק תמים, ושמעתי בשם הרב הקדוש מורינו יחיאל מיכל מזלאטשוב ז״ל, וז״ל: כבר ידוע כי אמונה הוא מלשון המשכה כמ״ש ויהי אומן את הדסה, ובאמת הוא כך שמי שמאמין באמונה שלימה שהבורא ית״ש הוא כל יכול ואין מעצור לר׳ מהושיע, אז על ידי אותו האמונה יכול להשיג ולהמשיך לעצמו מהשי״ת כל מבוקשו לטובה, כמו שפרש״י ז״ל לא נגאלו ישראל ממצרים אלא משכר אמונה שנאמר ויאמן העם, היינו שע״י האמונה המשיכו על עצמם את הגאולה, ובודאי נח מתיירא להתמיד את האמונה הזאת ולהחזיקה בלבו תמיד בכל עת, כי היה מתיירא שמא ע״י אמרנתו ימשיך ויקרב שיבא המבול תיכף, ולכך הקטין אמונתו, עד שראה המים באים אז החזיק באמונתו ונכנס לתיבה, כי ראה כי כלתה עליהם הרעה מאת המלך מלכו של עולם, וזה שפרש״י נח מקטני אמנה היה, ר״ל שהקטין אמונתו, מאמין ר״ל אמת שהיה מאמין גדול כשאמר לו הקב״ה, אבל אינו מאמין באמונה שלימה עד שדחפוהו המים, ודאה שהניע עת בא דברו, אז החזיק באמונתו הראשונה בתמיריות, עכ״ל הצדיק.

(חורת חכמים, נח)

ועיין עוד לקמן בפרשת שלח מזה הענין בשם שפתי צדיקים עה״פ מבלתי יכלת ה׳ להביא את העם הזה אל הארץ.

יד. ועיין בהגהות ברזין דאורייתא אות י״ד שחולק על תפארת צבי זאב שמציין על מאמר זה בשם אביו ואומר שבכ״י שתח״י נראה שהוא דברי עצמו. וכן מסתבר ומוכח שהרי אמר בתובו בשם בעל אור המאיר, ובאם היה בשם אביו בודאי לא היה אומר בשם הרב אור המאיר, והנה מזה משמע שהמה דברי עצמו, ועיי״ש עוד בהגה״ה (י״א) שבאור המאיר הביא ששמע זה מהמגיד ז״ל, וכאן הביאו בשם אוד המאיר, וסיים שם (בהגהות) שכוונתו על רבינו מהר״ב מ״מ דק״ק מעזריטש.

ובספר מים רבים מביאו בשם תפארת צבי זאב שהוא כשם אביו.

מוכרח משלב שבאו פירוש בעל מדרשאן

פרשת נח

אלה תולדות נח נח איש צדיק (בראשית ו, ט).

ולכאורה יש לדקדק דהיה לו לומר ויהיו תולדות נח, ולמה כתיב אלה. אך עיין רש"י דיקדק למה הפסיק בתיבות נח איש צדיק וכו', והיה לו לומר אלה תולדות נח שם חס ושלום, אלא להורות עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. ויש לומר דלכך נמי כתיב אלה, גם כן לרמז על זה, כי איתא בחז"ל (מכות ט, ח) לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. וזה נמי כוונת רש"י ז"ל עיקר וכו' מעשים טובים, דייקא מעשים, כי לא המדרש וכו' אלא המעשה דייקא. לכן אל"ה, ראשי תיבות לא ה'מדרש ה'וא ה'עיקר א'לא ה'מעשה:

את האלהים התהלך נח (בראשית ו, ט). לכאורה למה כתיב האלהים בה"א הידיעה. ונראה בהקדם לפרש הפסוק (תהלים קיח, ח) טוב לחסות בה' מבטוח באדם, וקשה דהוה ליה לומר לבטוח בד'. אבל יש לומר על פי מה דנודע, שכל עיקר עבודתינו הוא לידע ולהאמין שד' הוא האלקים, כי אלקי"ם גימטריא הטב"ע, והוא יתברך מנהיג כל עת ורגע את הטב"ע בשמו יתברך הוי"ה, מורה על שהוא היה והוה ויהיה, ותמיד מהוה כל הווה והוא אדון עליהם, ונותן בכל עת ורגע כח בהטבע, ואם יופסק אחה רגע השגחת הוי"ה על הטבע ההיא, מיד היתה בטילה ולאפס ותוהו נחשבה.

וכבר שמעתי בשם הרב הקדוש מסטרעליסק שאמר בזה הלשון, מי שמאמין שהבורא יתברך ברא שהמים יכבה אש, אין זו אמונה שלימה, רק המיוב לידע ולהאמין שבכל עת ורגע בכל מיני מים הנמצאים בעולם, נותן הקב"ה כח השגחתו שיהיה להמים הללו כח הטבע לכבות האש, ובלא זה לא היו המים מכבין האש אף שהם מים.

וזה נמי הטעם שאנו מברכים על כל דבר בלשון 'בורא' או 'עושה', לא ברא או עשה דמשמע לשעבר, אלא בלשון הוה שתמיד בורא ועושה ומקיים כל מעשי שמים וארץ. וזה נמי פירוש עושה שמים וארץ (תהלים קמו, ו), עושה מעשי בראשית, אף שכל המעשים נבראו ונגמרו בששת ימי בראשית, עם כל זה בכל עת ורגע הוא בורא אותם וממיה אותם לקיימם, בסוד המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשי בראשית, ותמיד שופע הקב"ה עליהם כח הטבע הממיה ומקיים אותם. וזה נמי פירוש מלך מי וקיים, חוץ מה שבראם מכבר, הוא ממיה ומקיים אותם תמיד.

והנה קבלה בידינו שאליהו שכיב ביומא דשוקא (עיין תענית כב, ב), והוא מטעם שאז בימי אליהו" נאו להאמונה שלימה הנ"ל, כי הראה להם שהאש שרף את המים, היפך הטבע שמים יכבה האש, ועל ידי זה ראו שד' הוא אלקים, שבכל עת ורגע עושה עם הטבע כרצונו, וברצונו יכול בכל עת ורגע לבטל ולעשות בהיפך, ומי שאמר לשמן ודליק יאמר וכו' (תענית כה, ב), ולכן נפלו אז על פניהם ונעקו ד' הוא האלקים. לכן זוכה אליהו בכל יומא דשוקא, שבני אדם טרודים מאד על המחיה

ב. עיין בב

ב. ראה מלבים מ' פרק יח.

ועל הכלכלה, וקשה להמיישב ולמלס הדעת להאמין בהשגחתו יתברך תמיד להווה ולחיות ולקיים הטבע כרצונו, על כן אליהו הולך בשוק כדי לעורר לבות בני אדם על זה, כמו שכתב בספר מאור ושמש (פרשת ואתחנן בד"ה "ובדרך רמז ואתחנן")

והנה בדור המבול כתיב (בראשית ו, יב) כי השחית כל בשר וכו', ואיתא בספרים הקדושים[ב] שלא האמינו בהשגחה מן השמים, שצריך להאמין שהכל בהשגחת הבורא יתברך שהוא מהוה כל הטבעיות, כמו שנאמר] (דברים ח, יח) וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ותרגום אונקלוס ארום יהיב לך עלה למקני נכסין. אבל הם לא האמינו כן, רק השחית כל בש"ר [ראשי תיבות ר"וכב ש"מים ב"עזרך (שם נג, ט)] את דרכו על הארץ, שהם השחיתו זאת ולא מ"ו בהשגחתו מהשמים. וזה דרכו של הקב"ה שדרכו להשגיח ולהיטיב.

וזה נמי הפירוש כי מלאה הארץ חמס (בראשית ו, יג), ותרגום חטופין, והיינו שעשו התפעלות הרבה על ידי שלא האמינו בהשגחה. ונאמת אף שהאדם מחויב לעסוק מעט באיזה עסק פרנסה, כמו שנאמר (דברים יד, כט) וברכתיך בכל אשר תעשה, אבל עכ"פ אסור לעשות התפעלות הרבה ולהטריד עצמו להתחכם לעשות כך וכך ועל ידי זה חרורית, כי באמת לא לחכמים לחם כתיב (קהלת ט, יא), רק השלך על ה' יהבך (תהלים נה, כג). לכן כ"י מ"לאה ה'ארץ ח'מס - ראשי תיבות חכמ"ה, וזה חכמה חיצונה להתחכם בהתפעלות לחטוף. ובפרט אם רואה אדם שמצליח בעסקיו, יראה לעשות בהם צדקה ויפרש מעשר לעניים, וזה מורה בנפשו שמאמין שהקב"ה זומן לו את השפע והריוח הזה, ומודה להקב"ה בזה שהוא עשה לו החיל והעלה הזאת, ומאמין שיש מפזר ונוסף עוד (משלי יא, כד). ואיתא בזוהר הקדוש בפרשת בהעלותך (דף קנ"ג ע"ב) על פסוק זה "ונוסף עוד", ויוסף הוא ליה למימר, אלא שמוסיף למלכות, כי נו"ן רומז למלכות כנודע, והיינו גם כן על ידי אמונה, שצריכין להאמין שעל ידי עובדין טבין דלתתא, נתוסף שפע לעילא ומעילא לתתא, ולא יאמר חטפתי וידי חטפתי, כי לד' הארץ ומלואה וגו, (תהלים כד, א) ואמרו חז"ל (ברכות לה, א) דבמקום אחר כתיב (תהלים קטו, טז) והארץ נתן לבני אדם, אלא כאן לאחר ברכה. וההודאה שנתן להקב"ה, על ידי אמונה שהכל בהשגחתו יתברך, אבל קודם ברכה והודאה והאמונה הנ"ל הוה כנחל להקב"ה (ברכות שם עמוד ב'), כי הרי הוא גזל וחמס בכפו, וכדמתרגם חטופין. והבן.

והנה הטבע הוא שהאדם מרחם על חבירו לפעמים לעזרו ולהחזיקו, וכן הוא דרך הטורה הקדושה והחזקת בו (ויקרא כה, לה), אך זה האדם המקבל הטובה מהטובן, אף שכבר הבטיח לו הטובן שיעזור לו בודאי, עם כל זה המקבל הטובה מחויב להאמין שהכל מהשגחתו יתברך שאלא בלב האדם או הנדיב הזה לרחם על זה להושיע לו בכן מה, והגם שאני בטוח שאיש זה יעשה לי הטובה ההוא, מכל מקום הכל ממנו יתברך שמו, וכח הפועל בנפעל, ואף שהרבה רוחה והצלה לפניו יתברך אם כן יושיעני על ידי דבר ניסי חוץ מדרך הטבע, מכל מקום הרי אסור

ב. עיין בס' באר מים חיים פרשת נח עה"פ ויהי הגשם על הארץ (בראשית ז, יב).